

Δράσεις
κοινωνικής
αυτο-οργάνωσης
και
Διαδίκτυο

apopseis.gr



apopseis Εκδόσεις apopseis.gr

© 2013 Εκδόσεις apopseis.gr - Όλο το υλικό είναι copyright του περιοδικού και της συγγραφέα

Τα βιβλία των εκδόσεων apopseis μπορείτε να τα βρείτε στις σελίδες του διαδικτυακού περιοδικού www.apopseis.gr

Για λεπτομέρειες και πληροφορίες επικοινωνήστε: Δημήτρης Κοντογιάννης - info@apopseis.gr

Όλα τα κείμενα του τεύχους αποτελούν πνευματική ιδιοκτησία των συγγραφέων και είναι διαθέσιμα, όπως και το τεύχος στο σύνολό του, με άδεια Creative Commons BY-NC-ND (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)



Δράσεις κοινωνικής αυτο-οργάνωσης και **Διαδίκτυο**



apopseis Εκδόσεις apopseis.gr

© 2013 Εκδόσεις apopseis.gr - Όλο το υλικό είναι copyright του περιοδικού και της συγγραφέα

Τα βιβλία των εκδόσεων apopseis μπορείτε να τα βρείτε στις σελίδες του διαδικτυακού περιοδικού www.apopseis.gr

Για λεπτομέρειες και πληροφορίες επικοινωνήστε: Δημήτρης Κοντογιάννης - info@apopseis.gr

Όλα τα κείμενα του τεύχους αποτελούν πνευματική ιδιοκτησία των συγγραφέων και είναι διαθέσιμα, όπως και το τεύχος στο σύνολό του, με άδεια Creative Commons BY-NC-ND (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)”

Περιεχόμενα

Δράσεις κοινωνικής αυτο-οργάνωσης και διαδίκτυο:
προς την (επαν)εμφάνιση εννοιών οργάνωσης
και συμμετοχής περισσότερο ομότιμων και ριζοσπαστικών;
του **Δημήτρη Γκούσκου** σελ. 7

Το ομότιμο κίνημα και η υπόσχεση των Κοινών
του **Βασίλη Κωστάκη** σελ.17

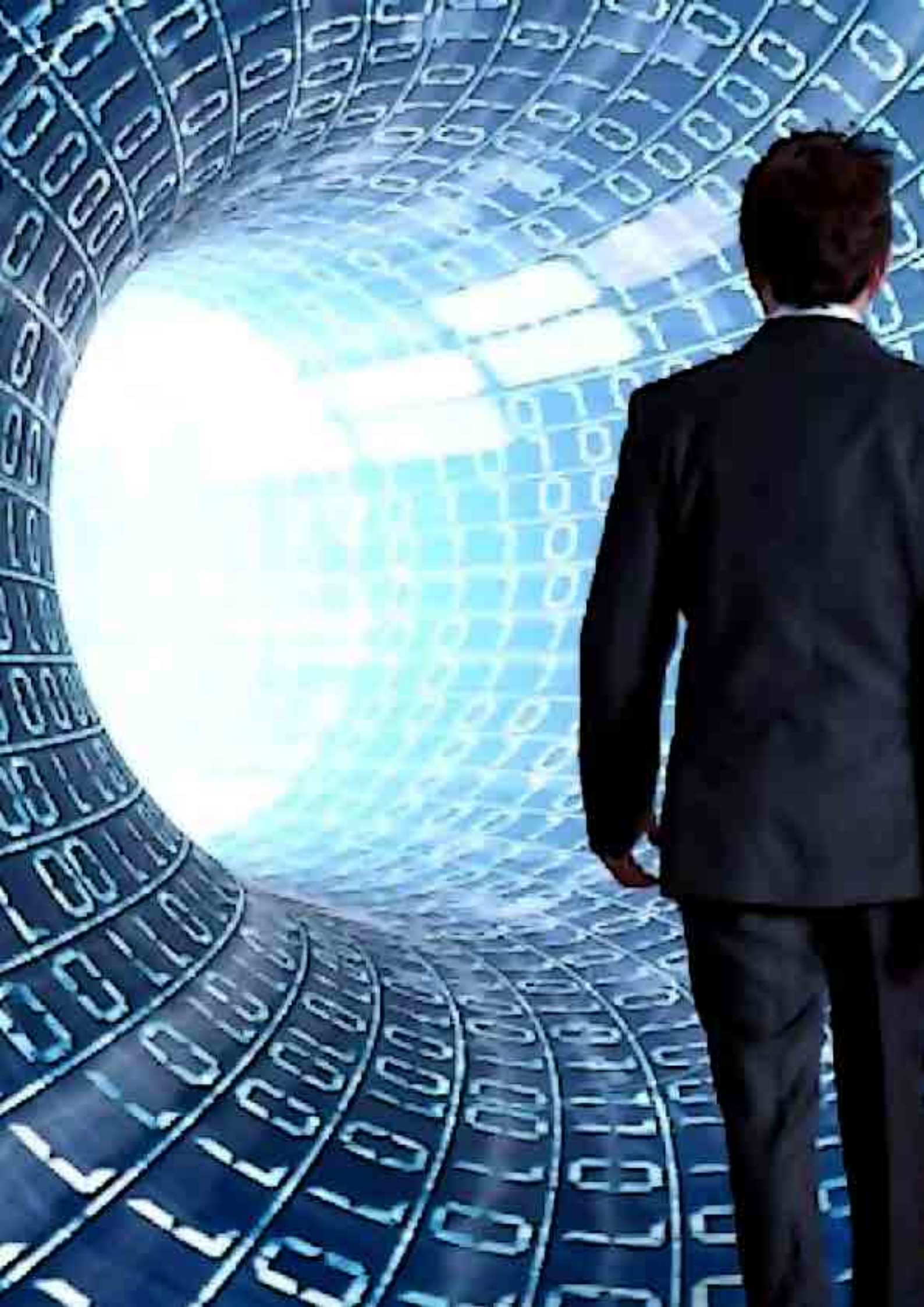
Η εμπιστοσύνη ως αξία:
χρησιμοποιώντας το διαδίκτυο για τις κοινωνικές μας επαφές
του **Δημήτρη Τζώρτζη** σελ.23

Η επανάσταση του “εμείς”!
Κοινωνική καινοτομία: ομάδες, πρόσωπα, χώροι
και δραστηριότητες στην Ελλάδα του 2013
της **Φαίδρας Σίμιτσεκ** σελ.29

Η αυτο-οργάνωση στην ελληνική κοινωνία της κρίσης
της **Ελένης-Ρεβέκκας Στάιου** σελ.37

Τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνίας
στις συναλλαγές: ένα ερώτημα αντεστραμμένο
της **Ειρήνης Σωτηροπούλου** σελ.41

Το Μητροπολιτικό Κοινωνικό Ιατρείο Ελληνικού (ΜΚΙΕ)
του **Γιώργου Βήχα** σελ.47



Δράσεις κοινωνικής αυτο-οργάνωσης και διαδίκτυο: προς την (επαν)εμφάνιση εννοιών οργάνωσης και συμμετοχής περισσότερο ομότιμων και ριζοσπαστικών ;

*του Δημήτρη Γκούσκου**

Το παρόν ειδικό τεύχος του διαδικτυακού περιοδικού aropseis.gr, με θέμα *Δράσεις κοινωνικής αυτο-οργάνωσης και διαδίκτυο*, αποτελεί δείγμα γραφής μιας από τις πολυάριθμες προσπάθειες που βρίσκονται σε εξέλιξη, όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και σε ολόκληρο σχεδόν τον κόσμο, με σκοπό να συγκροτηθεί ένα σώμα σκέψης και αναφορών σε συγκεκριμένα παραδείγματα και καλές πρακτικές για τους τρόπους με τους οποίους το αίτημα της κοινωνικής αυτο-οργάνωσης, υπό την καταλυτική επίδραση των σύγχρονων κρίσεων, βρίσκει πλατφόρμες και δυνατότητες υλοποίησης στο διαδίκτυο.

Ειδικότερα στην Ελλάδα, πολυάριθμες κινήσεις κοινωνικής και οικονομικής αλληλεγγύης και συλλογικότητας αυτο-οργανώνονται με σκοπό την αλληλοβοήθεια και τη συνεργατική δράση σε πολλά πεδία όπου η μέριμνα του κράτους δεν επαρκεί, ή/και η οικονομική κρίση δημιουργεί έντονα προβλήματα. Υπό τις τρέχουσες συνθήκες, σε συνδυασμό με την αύξηση των χρηστών του διαδικτύου, την ανάπτυξη της ευχρηστίας και τη διασύνδεση της επικοινωνιακής δυνατότητας των συλλογικών ψηφιακών μέσων (social media), οι πρωτοβουλίες αυτές πολλαπλασιάζονται και γίνονται πιο εύκολα και γρήγορα γνωστές. Ταυτόχρονα δημιουργούνται και προσπάθειες καταγραφής των δράσεων αυτών, μία εκ των οποίων έχει οδηγήσει στην ανάπτυξη της διαδικτυακής πλατφόρμας Οργάνωση 2.0 (<http://www.organosi20.gr>), από την ερευνητική ομάδα Ψηφιακά Μέσα για Συμμετοχή (<http://www.media.uoa.gr/~gouscos/digitalmedia4participation>) του Εργαστηρίου Νέων Τεχνολογιών στην Επικοινωνία, την Εκπαίδευση και τα ΜΜΕ (<http://www.media.uoa.gr/ntlab>) του Τμήματος Επικοινωνίας και ΜΜΕ ΕΚΠΑ (<http://www.media.uoa.gr>). Στην πλατφόρμα Οργάνωση 2.0 μπορούν ήδη (Ιούλιος 2014) να βρεθούν πληροφορίες για περισσότερες από 420 δράσεις αυτο-οργάνωσης στην Ελλάδα, ταξινομημένες σε γεωγραφικές και θεματικές κατηγορίες, καθώς και σύνδεσμοι προς άλλα αντίστοιχα ευρετήρια δράσεων αυτο-οργάνωσης στο ελληνικό διαδίκτυο.

Η ερευνητική ομάδα Ψηφιακά Μέσα για Συμμετοχή επιμελήθηκε το Φεβρουάριο 2013 την υλοποίηση μιας θεματικής συνεδρίας με τίτλο *Δράσεις κοινωνικής αυτο-οργάνωσης και διαδικτυο: προς μια έννοια οργάνωσης 2.0*; Η συνεδρία αυτή φιλοξενήθηκε στον κύκλο διαλέξεων Ζητήματα Επικοινωνίας 2012-2013 του Ερευνητικού Πανεπιστημιακού Ινστιτούτου Εφηρμοσμένης Επικοινωνίας (ΕΠΙΕΕ) (<http://www.media.uoa.gr/institute>) και πραγματοποιήθηκε στους χώρους του Πανεπιστημίου Αθηνών την Τρίτη 19 Φεβρουαρίου 2013, με συμμετοχή προσκεκλημένων πανεπιστημιακών ομιλητών και εκπρόσωπων δράσεων αυτο-οργάνωσης, ορισμένοι εκ των οποίων συμβάλλουν με κείμενά τους στο παρόν ειδικό τεύχος. Το πρόγραμμα εργασιών και οι περιλήψεις των εισηγήσεων της συνεδρίας αυτής είναι διαθέσιμα (<http://www.media.uoa.gr/institute/download.php?f=organosi20.pdf>) στον ιστοχώρο του Ερευνητικού Πανεπιστημιακού Ινστιτούτου Εφηρμοσμένης Επικοινωνίας (http://www.media.uoa.gr/institute/pages/gr/announcements_gr.html), ενώ οι μαγνητοσκοπημένες εργασίες της συνεδρίας μπορούν να βρεθούν σε ψηφιακή μορφή στο κανάλι βίντεο του ΕΠΙΕΕ στο Youtube (<http://www.youtube.com/user/EPIEEInstitute>).

Όπως αναφέρθηκε και στην προβληματική πλαισίωσης της παραπάνω θεματικής συνεδρίας, η δημιουργία και λειτουργία δράσεων αυτο-οργάνωσης αναδεικνύει πολλά και ενδιαφέροντα ανοικτά θέματα, σε επίπεδο καθημερινής πράξης αλλά και επιστημονικής θεώρησης. Στην Ελλάδα αλλά και σε πολλές άλλες χώρες, βρισκόμαστε σε μια πρώτη περίοδο εξέλιξης των δράσεων αυτών. Το σώμα εμπειρίας που προκύπτει από την ανάπτυξη τους βρίσκεται ακόμη υπό συγκρότηση, πολλώ μάλλον καθώς οι μορφές αφετηρίας και οι πορείες υλοποίησης των προσπαθειών αυτών συχνά μεταλλάσσονται. Οι περιορισμοί και οι δυσκολίες που οι δράσεις αυτές αντιμετωπίζουν, καθώς η δυναμική που διαμορφώνουν, αποτελούν ζητήματα προς διερεύνηση. Το ίδιο και οι πτυχές της όλο και εντονότερης σχέσης που οι δράσεις αυτές έχουν, ή επιδιώκουν να αναπτύξουν, με το διαδικτυο και τα ψηφιακά μέσα επικοινωνίας. Ομοίως προς διερεύνηση τελούν και τα ερωτήματα για το κατά πόσον, υπό ποιες αφετηριακές συνθήκες και με ποιους ειδικότερους τρόπους τα ψηφιακά μέσα επικοινωνίας, ή εν γένει τα λεγόμενα νέα μέσα (new media), με το κυλιόμενο εννοιολογικό φορτίο του όρου αυτού προϊόν της εξέλιξης των τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνίας, μπορούν να συνεισφέρουν στην επικοινωνιακή δυνατότητα των δράσεων αυτο-οργάνωσης, τόσο για την (υπό συνθήκες σταθερής κατάστασης, όσο μπορεί να στέκει η παραδοχή ότι υπάρχουν τέτοιες συνθήκες) επικοινωνία των μηνυμάτων τους, όσο και για την αρχική συγκρότηση και τη μετέπειτα επιβίωση και δυναμική τους.

Η προσπάθεια να υπαχθούν οι δράσεις αυτο-οργάνωσης σε εγκαθιδρυμένες έννοιες και σχήματα ανάλυσης των κοινωνικών επιστημών δεν είναι βέβαιο ότι τελεσφορεί. Υπό μια ευρύτερη συστημική θεώρηση^[1], οι δράσεις αυτές θα μπορούσαν να αντιμετωπιστούν ως συστήματα στα οποία δεν ισχύουν με αυστηρότητα διακρίσεις ανάμεσα στη στατική δομή, τη δυναμική συμπεριφορά και τη δυναμική 2^{ης} τάξης για την αλλαγή των όρων δόμησης και των κανόνων συμπεριφοράς τους. Αντίθετα, κάθε στοιχειώδης δράση ενός τέτοιου συστήματος μπορεί να υποτεθεί ότι, ως πλευρικό αποτέλεσμα της, δημιουργεί και συνθήκες αλλαγής των όρων δόμησης και των κανόνων συμπεριφοράς του. Υπό την έννοια αυτή, οι δράσεις αυτό-οργάνωσης θα μπορούσαν να διερευνηθούν ως ένα είδος συστημάτων που δεν διαθέτουν παγιωμένη δομή και συμπεριφορά, αλλά αντίθετα λειτουργούν με μια διαρκή δυναμική 2^{ης} τάξης για τη συνεχή αλλαγή της δομής και συμπεριφοράς τους.

Από διαφοροποιήσεις όπως αυτές, καθώς και από το συστατικό ρόλο της αυτο-οργάνωσης στη συγκρότηση των εν λόγω δράσεων, διαφαίνονται και διαφορές τους από παραδοσιακές δομές, θεσμούς και δράσεις κοινωνικής αλληλεγγύης, όπως οι δράσεις της εκκλησίας, το κίνημα του εθελοντισμού, οι μη κερδοσκοπικές και μη κυβερνητικές οργανώσεις, οι δράσεις εταιρικής κοινωνικής ευθύνης. Οι σύγχρονες δράσεις αυτο-οργάνωσης φαίνονται να εμφανίζουν διαφορετικά χαρακτηριστικά στη συγκρότηση και στις αναφορές τους, τα οποία επηρεάζουν εν πολλοίς και τον τρόπο με τον οποίο λειτουργούν και εξελίσσονται.

Δεν θα πρέπει άλλωστε να διαλάθει της προσοχής μας, στη συζήτηση αυτή, ότι η εμφάνιση και εξέλιξη των δράσεων αυτο-οργάνωσης εγγράφεται, μεταξύ άλλων, και σε μια γενικότερη πτυχή εξέλιξης της έννοιας της ηλεκτρονικής συμμετοχής (electronic participation). Η τελευταία, η οποία αναφέρεται στη χρήση του διαδικτύου και άλλων ψηφιακών μέσων επικοινωνίας για την συμμετοχή σε υποθέσεις που αφορούν τα κοινά και το δημόσιο συμφέρον, αναπτύσσεται ως πεδίο ενεργοποίησης των ψηφιακά εγγράμματων πληθυσμών^[2] αλλά και επιστημονικής έρευνας σε σχέση με

τα αποτελέσματα και τις καλές πρακτικές της^[3]. Ιστορικά, η ηλεκτρονική συμμετοχή ξεκίνησε από περισσότερο θεσμοθετημένες μορφές όπως οι ηλεκτρονικές ψηφοφορίες (electronic voting) και οι διαδικτυακές διαβουλεύσεις (online consultations), των οποίων ένα βασικό κοινό χαρακτηριστικό είναι το ότι διοργανώνονται από θεσμικούς φορείς διοίκησης. Σήμερα, ωστόσο, η ηλεκτρονική συμμετοχή εξελίσσεται προς όλο και περισσότερο αυτο-οργανωμένες και μη θεσμικές, έως και α-θεσμικές, μορφές, οι οποίες συγκροτούνται έξω από την αποκαλούμενη θεσμική πολιτική (institutional politics), επιδιώκουν να επηρεάσουν τους πολιτικούς θεσμούς με συλλογικές προσπάθειες από την βάση προς την κορυφή, ή/και ορίζουν την εμβέλειά τους με τρόπο που αμφισβητεί στην πράξη την εμπιστοσύνη στους σχεδιασμούς και στα αποτελέσματα της θεσμικής πολιτικής, προτάσσοντας άμεσους και εναλλακτικούς τρόπους δράσης. Ακόμη περισσότερο ενδιαφέρον, μάλιστα, είναι ότι με τον αντίστοιχο τρόπο εντάσσεται στις αναφορές των δράσεων αυτών παράλληλα προς τη θεσμική πολιτική και η επίσημη οικονομία, προς την οποία ομοίως προσπαθούν να αντιπαραθέσουν αδιαμεσολάβητες δράσεις και εναλλακτικές πρακτικές στη βάση των οικονομικών συναλλαγών.

Είναι σίγουρο ότι οι παντός είδους κρίσεις, καταστροφές και ελλείμματα, στην Ελλάδα και σε ολόκληρο τον κόσμο, παίζουν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη των δράσεων για την κοινωνική, οικονομική και πολιτική αυτο-οργάνωση χρησιμοποιώντας πλατφόρμες στο διαδίκτυο και στα ψηφιακά μέσα επικοινωνίας.

Τα τελευταία, είναι επίσης σίγουρο ότι από πρακτική άποψη διευκολύνουν την υλοποίηση και μεγαλώνουν την εμβέλειά των δράσεων αυτών στους ψηφιακά και γλωσσικά εγγράμματους πληθυσμούς, αφήνοντας όμως αναπάντητο ένα εξίσου βασικό ζήτημα: κατά πόσο διευκολύνουν τις εν λόγω δράσεις να φτάσουν και στους ψηφιακά (ή και γλωσσικά) μη εγγράμματους πληθυσμούς, και ειδικά στους πληθυσμούς χαμηλού κοινωνικού και οικονομικού προφίλ, που βρίσκονται ακόμη και κάτω από το όριο της φτώχειας, και οι οποίοι κατ' εξοχήν έχουν κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά αιτήματα και ανάγκη αλληλεγγύης.

Τέλος, μια σημαντική και ανοικτή συζήτηση αφορά το με ποιους τρόπους και σε ποιο βαθμό οι σημερινές αυτο-οργανωμένες και μη θεσμικές / α-θεσμικές δράσεις ηλεκτρονικής συμμετοχής μπορούν αφενός μεν να υλοποιηθούν, αφετέρου δε να εμπλουτίσουν, ένα πολύ μεγάλο πλήθος μορφών κοινωνικής δράσης που μας έχει κληροδοτήσει η ιστορική εξέλιξη. Μιλώντας πάντοτε για δράσεις στο χώρο της μη βίας, βρισκόμαστε μπροστά σε μια ποικιλία μορφών που εκτείνονται σε όλο το πλάτος από την ανακλαστική αντίδραση έως την ρηξικέλευθη δράση, από τη διαμαρτυρία, με την μορφή της ενημέρωσης, της συλλογής υπογραφών, της διαδήλωσης, έως την αντίσταση, με τη μορφή της απεργίας, της πολιτικής ανυπακοής (civil disobedience)^[4], της πολιτικής αντίστασης (civil resistance)^[5], της κοινωνικής άμυνας (social defense)^[6], έως την εναλλακτική δράση, με τη μορφή της κοινωνικής αλληλεγγύης, της κοινωνικής οικονομίας, του δίκαιου εμπορίου, των εναλλακτικών, κοινοτικών και παράλληλων νομισμάτων και ανταλλαγών^[7]. Βρισκόμαστε, επομένως, μπροστά σε ένα ευρύτατο φάσμα μορφών συλλογικής δράσης οι οποίες αποπειρώνται να χρησιμοποιήσουν τα ψηφιακά μέσα και το διαδίκτυο. Και μάλιστα να τα χρησιμοποιήσουν όχι μόνο ως πλατφόρμα συγκρότησης και λειτουργίας, αλλά και ως πλατφόρμα παραγωγής και ενσωμάτωσης νέων ιδεών για το κοινωνικά δίκαιο και νέων τρόπων για την εγκαθίδρυσή του.

Το αίτημα του κοινωνικά δίκαιου ασφαλώς δεν είναι καθόλου νέο, υπάρχει από τότε που υπάρχει και η έννοια του ίδιου του κοινωνικού. Το πρωτόγνωρο, στην εμπειρία όσων από εμάς είχαμε την τύχη να μην έχουμε ζήσει παλαιότερα δύσκολους καιρούς, είναι η εμφάνισή του υπό όρους τόσο πιο επιτακτικούς, όσο πιο έντονα σοβεί γύρω μας η κρίση της επιβίωσης και της ελπίδας. Σίγουρα όμως δεν πρόκειται για την πρώτη εμφάνιση του αιτήματος αυτού, που ούτως ή άλλως αποτέλεσε ιστορικά κριτήριο οργάνωσης και θέσμησης των κοινωνιών, της πολιτικής και της οικονομίας.

Αυτό που συμβαίνει σήμερα, είναι ότι το αίτημα αυτό έρχεται να υπηρετηθεί για πρώτη φορά στην ιστορία μας από ψηφιακές τεχνολογίες και μέσα επικοινωνίας που δίνουν τη δυνατότητα, ή αν μη τι άλλο την ελπίδα, να ξεφύγει η συνεργασία και συλλογικότητα από το στενά τοπικό, τόσο με τη γεωγραφική όσο και με την πολιτισμική έννοια του τόπου, να απλωθεί ανάμεσα σε ανθρώπους που ίσως και να μην έχουν συναντηθεί ποτέ έξω από το διαδίκτυο, και να κρατήσει ενδεχομένως περισσότερο στο χρόνο.

Αυτό που συμβαίνει επίσης σήμερα, χρησιμοποιώντας τις ψηφιακές τεχνολογίες και το διαδίκτυο, είναι ότι για πρώτη φορά τόσοι πολλοί άνθρωποι έχουν τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσουν εργαλεία επικοινωνίας και συνεργασίας τα οποία όχι απλώς επιτρέπουν σιωπηρά, αλλά *επικοινωνούν ρητά την μη αποθάρρυνση της ομοτιμίας και της ριζοσπαστικότητας στην επινόηση των τρόπων χρήσης τους*. Και, δοθέντος ότι για τα εργαλεία αυτά, όπως και για όλα τα εργαλεία, ο *τρόπος χρήσης* λειτουργεί ως παράδειγμα και για τον σκοπό της χρήσης, τα ψηφιακά μέσα και το διαδίκτυο δίνουν για πρώτη φορά σε τόσους πολλούς ανθρώπους το *παράδειγμα της επινόησης ομότιμων και ριζοσπαστικών σκοπών συλλογικότητας*.

Αυτό ενδεχομένως είναι ένα πραγματικά νέο στοιχείο που μπορούν να συνεισφέρουν τα ψηφιακά μέσα και το διαδίκτυο στην υπόθεση του κοινωνικά δίκαιου. Ταυτόχρονα, αυτές οι διαστάσεις ομοτιμίας και ριζοσπαστικότητας αναδεικνύονται σε έναν κύριο όρο εμπλοκής στον κόσμο των ψηφιακών μέσων και του διαδικτύου για όλους τους νεοεισερχόμενους, και ειδικότερα σε ένα πρίσμα για να ιδωθεί η προσπάθεια της αυτο-οργάνωσης και της συμμετοχής για την κοινωνικά δίκαιη δράση, είτε αυτή προσδιορίζεται εντός είτε εκτός των επίσημων θεσμών της πολιτικής και της οικονομίας.

Τελούμε, κατά την έννοια αυτή, σε μια κατάσταση όπου ο καθένας μας ατομικά βρίσκεται μπροστά στο διαδίκτυο αντιμέτωπος με μια νέα εμπειρία γέννησης και αυτο-ορισμού σε έναν χώρο όπου δεν υπάρχουν οι περιορισμοί, οι καταπιεστικοί θεσμοί και τα άλλοθι που ακυρώνουν την κινητοποίηση και τον ριζοσπαστισμό μας στον εκτός διαδικτύου κόσμο. Το διαδίκτυο, από αυτή την άποψη, μας παρουσιάζεται ως ένας χώρος στον οποίο πρώτιστα μας ορίζει η υποχρέωση να πραγματώσουμε την ελευθερία μας και στη συνέχεια το δικαίωμα να την ασκήσουμε. Μήπως όμως με τον τρόπο αυτό δεν μας παρουσιάζεται, είτε έχουμε τη δύναμη να το δούμε είτε όχι, και ο κόσμος γύρω μας;

Πώς παίρνουμε στο διαδίκτυο την απόφαση να δράσουμε πολιτικά και κοινωνικά, να επιδιώξουμε ιδέες (και ακόμη περισσότερο, ριζοσπαστικές ιδέες) ομοτιμίας και συλλογικότητας; Το ερώτημα αυτό, αρχικό και ταυτόχρονα τελικό στην παρούσα συζήτηση, δεν μπορεί να απαντηθεί από τη σκοπιά των ψηφιακών μέσων, ή τουλάχιστον όχι μόνο από αυτήν. Πάνω στο ερώτημα αυτό, που αφορά τον άνθρωπο ως ον επικοινωνιακό, κοινωνικό, πολιτικό, οικονομικό, ψυχολογικό, έλλογο, ένδοξο και ατελές μπροστά στα όρια του σώματος και του λόγου του, και πάνω από όλα παίζον, χρειάζεται να συνδιαλλαχθούν και πολλές ακόμη σκέψεις και ματιές.

Τα κείμενα που ακολουθούν στο ειδικό τεύχος, φωτίζουν το καθένα από την πλευρά του διαφορετικές πτυχές των εξελίξεων που εγγράφονται σήμερα στην παραπάνω προβληματική.

Ο Βασίλης Κωστάκης, στο κείμενό του με τίτλο *Η ομότιμη προοπτική και η υπόσχεση των Κοινών*, διαπραγματεύεται με γλαφυρό τρόπο, σε μια ιστορική αλλά ταυτόχρονα και τρέχουσα προοπτική, τις έννοιες του ομότιμου κινήματος (peer-to-peer movement)^[8] και των κοινών (commons), όπως αυτές επανεμφανίζονται και από ορισμένες απόψεις αναπροσδιορίζονται στις πλατφόρμες των σύγχρονων ψηφιακών μέσων και του διαδικτύου. Όπως σημειώνεται και στο κείμενο, ‘... το ομότιμο κίνημα (που περιλαμβάνει εγχειρήματα σαν αυτό του ελεύθερου λογισμικού/λογισμικού ανοικτού κώδικα), βασιζόμενο σε ένα «ήθος» συνεργασίας, σεβασμού, αλληλεγγύης και κοινοκτημοσύνης, αποτελεί μια ιστορική ευκαιρία. Οι άνθρωποι φαίνεται να αμφισβητούν την έννοια της ελευθερίας «από κάτι» και να αντιλαμβάνονται πλέον την ελευθερία σε όρους δημιουργίας, επικοινωνίας και έκφρασης: «είμαι ελεύθερος να...».’ Με την προσέγγιση αυτή, το σύγχρονο ομότιμο κίνημα επαναφέρει στο προσκήνιο την έννοια των κοινών, ως υλικών ή άυλων αγαθών με δύο σημαντικές ιδιότητες: (α) την ιδιότητα του κοινόκτητου, με βάση την οποία τα κοινά αγαθά δεν προορίζονται προς διαχείριση με όρους αποκλειστικής και ατομικής ιδιοκτησίας αλλά αντίθετα προς διαμοιρασμό με όρους κοινοκτημοσύνης, και (β) την ιδιότητα του ανοικτού, με βάση την οποία η χρήση των κοινών αγαθών διέπεται από μια αναδρομική λογική: συνδυάζει, ταυτόχρονα, την τελική χρήση τους αλλά και τη χρήση τους ως μέσων παραγωγής νέων κοινών αγαθών. Όπως σημειώνει και ο συγγραφέας, μιλώντας για τα πληροφοριακά κοινά, τα αγαθά αυτά ‘Όσο περισσότερο χρησιμοποιούνται, τόσο μεγαλύτερη αξία αποκτούν και τόσο πιο ωφέλιμα για το κοινωνικό σύνολο γίνονται’.

Θέτοντας δίπλα στον όρο της ομοτιμίας έναν ακόμη όρο εξίσου θεμελιακό, αυτόν της εμπιστοσύνης, στο κείμενο με τίτλο *Η εμπιστοσύνη ως αξία: χρησιμοποιώντας το διαδίκτυο για τις κοινωνικές μας επαφές* ο Δημήτρης Τζώρτζης συζητά την σχέση ανάμεσα στην έννοια της εμπιστοσύνης και στο διαδίκτυο. Φεύγοντας από την παραδοσιακή οπτική της σχέσης αυτής, που αντιμετωπίζει την εμπιστοσύνη ως κάτι που έρχεται έξω από τον ψηφιακό κόσμο για να διαδραματίσει ρόλο στη συμπεριφορά μας μέσα σε αυτόν, αναδεικνύεται εδώ μια νέα προσέγγιση, για την ανάδυση ενός κεφαλαίου εμπιστοσύνης και μέσα στο ίδιο το διαδίκτυο, και την αξιοποίηση του κεφαλαίου αυτού στον τρόπο με τον οποίο διαχειριζόμαστε στο διαδίκτυο την παρουσία και τις επαφές μας. Όπως χαρακτηριστικά σημειώνεται στο κείμενο, *‘οι κριτικές τις οποίες συγκεντρώνουμε συμμετέχοντας στα online κοινωνικά δίκτυα διαμοιρασμού και κοινής χρήσης πόρων δημιουργούν την online φήμη μας’* και η φήμη αυτή, που έχει προκύψει μέσα από αμοιβαίες διαδράσεις και κριτικές, λειτουργεί ακριβώς ως υπόβαθρο και κριτήριο προκειμένου να μας εμπιστευθούν στο διαδίκτυο άνθρωποι που δεν μας γνωρίζουν στον εκτός διαδικτύου κόσμο. Αποκτά έτσι ο ψηφιακός κόσμος μια θεμελιώδη δυνατότητα της κοινωνικής σφαίρας, τη δυνατότητα να μπορούμε να εμπιστευόμαστε, με έναν τρόπο στηριγμένο σε τεκμήρια και όχι σε επιπόλαιες συμπεριφορές, αγνώστους. Μια δυνατότητα που πρακτικά σημαίνει *‘ότι μπορούμε δυνητικά να γνωριστούμε, να συναλλαχθούμε, να συνεργαστούμε, με οποιονδήποτε γύρω μας, έχοντας ένα αίσθημα ασφάλειας. Επιπλέον, με περισσότερους “αξιόπιστους” στο περιβάλλον μας μπορούμε να κάνουμε πιο αποδοτική χρήση των πόρων τους οποίους διαθέτουμε, με το να τους μοιραζόμαστε με άλλους έχοντας λιγότερο φόβο απώλειας ή ζημιών. Έτσι κάνουμε πιο πολλές κοινωνικές επαφές και γνωρίζουμε τους ανθρώπους γύρω μας.’*

Χτίζοντας πάνω στις βασικές έννοιες της ομοτιμίας και της εμπιστοσύνης στο διαδίκτυο, όπως αυτές συζητούνται στα προηγούμενα κείμενα, είναι πλέον δυνατό να δημιουργηθεί στον ψηφιακό χώρο αυτό που παραδοσιακά, και πολλές φορές καθ’ υπερβολή του όρου, συζητείται ως έδαφος για νέες επαναστάσεις. Και όπως δείχνει η τροπή που τείνει να πάρει η εξέλιξη του διαδικτύου, το πραγματικά ριζοσπαστικό στοιχείο που έρχεται στο προσκήνιο δεν επικεντρώνεται στην καινοτομία αυτή καθ’ εαυτή, πολλώ μάλλον σε μια καινοτομία ενταγμένη στη λογική του οικονομικού κέρδους. Αντίθετα, το ριζικά διαφορετικό σήμερα είναι η έλευση σε πρώτο πλάνο της έννοιας της αλληλεγγύης, τόσο στο κοινωνικό όσο και στο δημιουργικό επίπεδο. Της αλληλεγγύης ως σκοπού και αναγκαίου όρου προκειμένου να είναι μια καινοτομία κοινωνικά αποδεκτή, στο βαθμό που υπηρετεί μια αλληλέγγυα λογική και την ενδυναμώνει. Με την προσέγγιση αυτή μπορούμε σήμερα να μιλούμε για ένα πλήθος δράσεων αλληλέγγυας καινοτομίας στο διαδίκτυο, που



δίνουν ανάμεσα σε άλλα και τη δυνατότητα να νοηματοδοτηθεί, με ένα περιεχόμενο πολύ πιο σαφές και απτό από όσο είχαμε έως τώρα δει, μια έννοια κοινωνικής καινοτομίας.

Στο κείμενο *Η επανάσταση του “εμείς”! Κοινωνική καινοτομία: ομάδες, πρόσωπα, χώροι και δραστηριότητες στην Ελλάδα του 2013* η Φαίδρα Σίμιτσεκ παρουσιάζει μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα περιήγηση στο τοπίο των δράσεων αυτών, στην Ελλάδα αλλά και ανά τον κόσμο. Πρόκειται για δράσεις που αρχίζουν πλέον να φεύγουν από το χώρο του πειραματικού, να συναντούν την αποδοχή όλο και μεγαλύτερων ομάδων κοινού, και να διεκδικούν προοπτικά να αλλάξουν τους όρους οργάνωσης των σύγχρονων κοινωνιών αλλά και οικονομιών. Όπως σημειώνει και η συγγραφέας, πλήθος ερωτημάτων προκύπτουν, δίχως για την ώρα εμφανείς απαντήσεις, από όλες αυτές τις προσπάθειες: *‘Ποιοι τομείς της παραγωγής και της διοίκησης θα επαναπροσδιοριστούν λόγω αυτών των νέων πρακτικών; Τι θα αλλάξει στο τρόπο που σχεδιάζουμε και παράγουμε προϊόντα και υπηρεσίες; Θα διαδραματιστεί τελικά μια επανάσταση όπως αυτή που συνέβη με τη βιομηχανία της μουσικής; Ποια θα είναι τα επικρατέστερα συστήματα καινοτομίας και πώς θα επηρεάσουν τα οικονομικά μοντέλα που ξέρουμε; Ποια οράματα θα υιοθετηθούν τελικά από την κοινωνία; Δεν μπορούμε ακόμα να απαντήσουμε στα ερωτήματα αυτά αλλά σίγουρα μια νέα τάξη πραγμάτων γεννιέται στην Ελλάδα και αλλού, μια οικονομία της δημιουργίας αναπτύσσεται και ας δυσκολεύονται οι παραδοσιακές δυνάμεις να την αναγνωρίσουν. Πρόκειται για οικονομία που δίνει διέξοδο σε μια κοινωνία τελματωμένη. Διέξοδο μέσα από την καινοτομία με επίκεντρο τον άνθρωπο που προσφέρει έναν νέο τρόπο συνύπαρξης και ανάπτυξης;’*

Συναντώντας σε πολλά σημεία την προβληματική αυτή, στο επόμενο κείμενο με τίτλο *Η αυτο-οργάνωση στην ελληνική κοινωνία της κρίσης*, η Ελένη-Ρεβέκκα Στάιου προσεγγίζει το φαινόμενο των δράσεων αυτο-οργάνωσης και κοινωνικής αλληλεγγύης στη σημερινή ελληνική πραγματικότητα, υπό τις καταλυτικές επιπτώσεις της κρίσης. Όπως επισημαίνεται, οι δράσεις αυτές *‘... προήλθαν σε μεγάλο βαθμό από ανθρώπους που συγκεντρώθηκαν, είδαν κάποια κενά και θέλησαν να τα καλύψουν. Πολλές φορές έχοντας ως παράδειγμα αντίστοιχες αυτο-οργανώσεις από το εξωτερικό, προσπάθησαν να προσαρμόσουν αυτό το νέο είδος κοινωνικού μορφώματος στα ελληνικά δεδομένα, με ό,τι ιδιαιτερότητες περιλαμβάνουν αυτά. Πολλές από τις πρακτικές που υιοθετήθηκαν δεν ήταν άγνωστες στην επαρχία, όπως για παράδειγμα οι ανταλλαγές ειδών. Ήταν άγνωστες όμως στα αστικά κέντρα όπου ανέκαθεν υπήρχε το μεγαλύτερο πρόβλημα.’* Όπως αναλυτικότερα παρουσιάζεται και στο κείμενο, οι δράσεις κοινωνικής αυτο-οργάνωσης έχουν πλέον εξαπλωθεί, γεωγραφικά και θεματικά, στην Ελλάδα, και σε πολλές περιπτώσεις λαμβάνουν διαφορετικές μορφές, κρατώντας μεγαλύτερες ή μικρότερες αποστάσεις από την εμπλοκή θεσμικών φορέων. Το τοπίο αυτό γεννά πολυάριθμα ερωτήματα, όχι μόνο πρακτικού αλλά και ερευνητικού χαρακτήρα, ανάμεσα στα οποία τίθεται σε κεντρικό ρόλο και το ζήτημα του κατά πόσον οι δράσεις αυτές δημιουργούν, όπως είναι και η εύλογη προσδοκία όλων, ένα μονιμότερο είδος κοινωνικού κεφαλαίου, το οποίο θα παραμείνει ως συνεκτικός παράγοντας στην ελληνική κοινωνία ακόμη και όταν οι συνέπειες της κρίσης κατ’ ελπίδα υποχωρήσουν.

Ατενίζοντας την εικόνα που συνθέτουν οι παραπάνω προσπάθειες, τόσο αυτές που αναδύονται στο επίπεδο της κοινωνικής καινοτομίας όσο και αυτές που δημιουργούνται ως αυτο-οργανωμένες δράσεις γύρω από ανάγκες και αιτήματα κοινωνικής αλληλεγγύης, δεν μπορούμε να αγνοήσουμε ότι ένα σημαντικό μέρος των προσπαθειών αυτών εστιάζεται σε εναλλακτικές προσεγγίσεις για την αλλαγή των οικονομικών σχέσεων, αλλά και των ίδιων των όρων της οικονομίας και της διακίνησης αγαθών και υπηρεσιών. Είναι μάλιστα ιδιαίτερα σημαντικό στην οπτική αυτή να δούμε ότι, πέρα από τις προσπάθειες δημιουργίας δικτύων ανταλλαγής τα οποία στηρίζονται αποκλειστικά και μόνο στη δυνατότητα να δοθεί και στην ανάγκη να ληφθεί ένα αγαθό ή μια υπηρεσία, χωρίς οποιοδήποτε όροι αξίας ή τιμής να εισφύουν στη σχέση αυτή, υπάρχουν και οι προσπάθειες για εναλλακτικά δίκτυα συναλλαγής αγαθών και υπηρεσιών, στα οποία η διευθέτηση της συναλλακτικής σχέσης γίνεται με κάποιους όρους αξίας ή/και τιμής οι οποίοι προκύπτουν από μια εναλλακτική βάση υπολογισμού, που δεν έχει σχέση με το θεσμοθετημένο νόμισμα της επίσημης οικονομίας. Πρόκειται, εν προκειμένω, για συλλογικά εγχειρήματα καθιέρωσης εναλλακτικών νομισμάτων τα οποία να μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως βάση συναλλαγών, χωρίς ταυτόχρονα να εμφανίζουν τα προβλήματα που έχει σήμερα πλέον το επίσημο χρήμα, έχοντας συσσωρευτεί στα χέρια λίγων και υπαχθεί, και το ίδιο ως εμπόρευμα, σε πρακτικές τεχνητού ελέγχου της ζήτησης και της προσφοράς του.

Οι προσπάθειες αυτές, όπως και τα εναλλακτικά συστήματα συναλλαγών και τα εναλλακτικά νομίσματα για τα οποία πληροφορούμαστε καθημερινά, προβάλλουν κατά κανόνα ως λύσεις πολύ περισσότερο εκδημοκρατισμένες και φιλικές προς την κοινωνία από όσο η επίσημη σημερινή οικονομία. Είναι πράγματι έτσι; Τι είναι το ριζικά διαφορετικό που εισφέρουν αυτές οι προσπάθειες; Υπάρχουν παραδοσιακές σχέσεις και δομές τις οποίες ενδεχομένως αναπαράγουν;

Σε αυτό το πεδίο προβληματικής, το κείμενο *Τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνίας στις συναλλαγές: ένα ερώτημα αντεστραμμένο*, της Ειρήνης Σωτηροπούλου, θέτει ένα ιδιαίτερα σημαντικό ερώτημα: *‘πώς επηρεάζουν οι σύγχρονες τεχνολογίες επικοινωνίας και πληροφόρησης την οικονομία, ιδίως όμως το χρηματοπιστωτικό σύστημα και τις μεθόδους συναλλαγής, κυρίαρχες και μη κυρίαρχες’*. Το ερώτημα αυτό, αφήνοντας εξ αρχής τη συμβατική θεματολογία της υλοποίησης των κυρίαρχων επίσημων μεθόδων συναλλαγής όπως οι ηλεκτρονικές τραπεζικές πληρωμές και μικρο-πληρωμές, μετατίθεται στις μη κυρίαρχες μεθόδους, όπως τα παράλληλα νομίσματα και οι ανταλλαγές, και μάλιστα σε δύο εξαιρετικά ενδιαφέροντα επίπεδα. Το ερώτημα ισχύει εμφανώς σε ό,τι αφορά τη χρήση τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας (ΤΠΕ) για τη δημιουργία και διαχείριση εναλλακτικών προς την επίσημη οικονομία σχημάτων παράλληλων νομισμάτων και ανταλλαγών. Και πέραν αυτού όμως, το ερώτημα αυτό ισχύει και με μια άλλη, αντεστραμμένη και πολύ λιγότερο προφανή έννοια, σε ό,τι αφορά όχι το πώς οι τεχνολογίες μπορούν να λειτουργήσουν ως μέθοδοι συναλλαγής αλλά, αντίστροφα, το πώς οι ίδιες οι μέθοδοι συναλλαγής μπορούν να λειτουργήσουν ως τεχνολογίες. Όπως σημειώνεται στο κείμενο, *‘Οι μέθοδοι συναλλαγής είναι οι ίδιες πληροφοριακά συστήματα ή/και συστήματα επικοινωνίας/διαβίβασης μηνυμάτων. Μάλιστα, πρόκειται για συστήματα πολύ παλαιά και εξαιρετικώς πολυεπίπεδα σε σχέση με τα ψηφιακά πληροφοριακά συστήματα που έχουμε σήμερα στη διάθεσή μας’*. Η εξαιρετικά ενδιαφέρουσα αυτή θεώρηση των μεθόδων συναλλαγής, που εισάγεται στο κείμενο της Ε. Σωτηροπούλου, αποτελεί αναμφίβολα μια κατεύθυνση σκέψης που μπορεί να δημιουργήσει βαθύτερη κατανόηση των πολλαπλών σχέσεων που συνέχουν την έννοια της συναλλαγής, την έννοια της τεχνολογίας αλλά και τις προκύπτουσες από τις δύο αυτές έννοιες σχέσεις εξουσίας.

Προεκτείνοντας τη συζήτηση αυτή, αν στοχαστούμε ευρύτερα πάνω στις εξουσιαστικές διαστάσεις που μπορούν να έχουν οι κανόνες συναλλαγής και οι βασικοί όροι μιας επίσημης οικονομίας, δεν μπορούμε να μην δούμε ότι οι διαστάσεις αυτές, στο βαθμό που αυτό που έχουμε συζητήσει να συζητούμε ως «κοινωνικό κράτος» υποχωρεί σήμερα στην πράξη αλλά ταυτόχρονα αμφισβητείται και στη θεωρία, όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και σε πολλές άλλες χώρες, υπό την επέλαση ενός «κράτους», με όλες τις έννοιες του όρου, της οικονομίας, μπορούν να έχουν επιπτώσεις που αγγίζουν όχι μόνο τις ανάγκες μας για ευμάρεια, αλλά και τους βασικούς όρους βίωσης και αξιοπρέπειας της ανθρώπινης ζωής.

Όπως έρχεται να μας θυμίσει με τον πιο γλαφυρό τρόπο το κείμενο του Γιώργου Βήχα, με τίτλο *Το Μητροπολιτικό Κοινωνικό Ιατρείο Ελληνικού (ΜΚΙΕ)*, τα αγαθά της ζωής και της υγείας, ως υπέρτατα ανθρώπινα δικαιώματα, βρίσκονται σήμερα ανυπεράσπιστα μπροστά στην επιβολή των οικονομικών όρων στην φροντίδα της ασθένειας. Το γεγονός ότι η πρόσβαση στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη συναρτάται με το χρήμα, είτε δηλαδή με την ευχέρεια της ιδιωτικής δαπάνης είτε με τη δυνατότητα της ασφαλιστικής κάλυψης, σημαίνει εκ των πραγμάτων ότι άνθρωποι οι οποίοι στη σημερινή πραγματικότητα δεν έχουν καμία από τις δύο αυτές λύσεις τίθενται εκτός περίθαλψης, όσο σοβαρά κι αν είναι τα προβλήματα και οι ανάγκες που έχουν να αντιμετωπίσουν. Όπως πολύ καθαρά παρουσιάζεται το πρόβλημα αυτό και στο κείμενο, *‘Η απώλεια της ασφαλιστικής κάλυψης και η απώλεια ή η μείωση του εισοδήματος οδήγησαν εκατομμύρια συμπολίτες μας με χρόνια ή οξεία προβλήματα υγείας σε ένα τραγικό αδιέξοδο: οι ανασφάλιστοι βρίσκονται χωρίς την δυνατότητα δωρεάν πρόσβασης στο δημόσιο σύστημα υγείας και οι άνεργοι-άποροι βρίσκονται χωρίς την οικονομική δυνατότητα να καλύψουν το ποσοστό συμμετοχής τους σε φάρμακα ή σε εξετάσεις’*. Στη συνθήκη αυτή, η παρουσίαση του σκοπού και του έργου του Μητροπολιτικού Κοινωνικού Ιατρείου Ελληνικού (ΜΚΙΕ), όπως και της προσπάθειας που γίνεται από το ιατρείο αυτό και άλλα κοινωνικά ιατρεία της Αττικής και της χώρας να ενώσουν τις δυνάμεις τους, μας δείχνουν ξεκάθαρα ότι τα όσα συζητούνται και στα υπόλοιπα κείμενα του τεύχους για την ανάδυση, στον ψηφιακό χώρο, της κοινωνικής αλληλεγγύης και της ενεργοποίησης των πολιτών έχουν μια κρισιμότητα που πηγαίνει πολύ πιο πέρα από το ακαδημαϊκό τους ενδιαφέρον και τη θεωρητική συζήτηση. Είναι ζωτικής σημασίας απαντήσεις σε πραγματικές ανάγκες επιβίωσης και αξιοπρέπειας, ανάγκες που τις βλέπουμε

μπροστά μας όλο και περισσότερο και που, σε μερικές περιπτώσεις, δεν μένουν μόνο στο χώρο του σημαντικού και του επείγοντος, φτάνουν δυστυχώς στο σημείο του τραγικού. Ας ελπίσουμε, αντλώντας από το κείμενο αυτό την ευθύνη να δούμε τα πράγματα όπως έχουν και να βοηθήσουμε όλοι μας όπως μπορούμε, ότι η προσπάθεια του ΜΚΙΕ και όλων των κοινωνικών ιατρικών θα μπορέσει πραγματικά να αντιστρέψει την εικόνα, να μην επιτρέψει κάποιοι συνάνθρωποί μας να υποφέρουν ή να σβήσουν επειδή δεν είχαν χρήματα, και να κάνει πραγματικά τη σημερινή κατάσταση να φαντάζει, μετά από κάποιο διάστημα, μια κατάσταση έκτακτης ανάγκης, που πράγματι ως τέτοια αντιμετωπίστηκε.

Με θερμές ευχαριστίες προς όλους τους παραπάνω συνεργάτες, όπως και προς όλους όσοι βοήθησαν στη διαμόρφωση του παρόντος ειδικού τεύχους, και ασφαλώς προς τον υπεύθυνο έκδοσης του περιοδικού aropseis.gr κ. Δημήτρη Κοντογιάννη για την αποδοχή και φιλοξενία του, ελπίζουμε τα κείμενα που ακολουθούν να συναντήσουν το ενδιαφέρον όλων εκείνων που θα τα προσπελάσουν. Στο βαθμό που τα κείμενα αυτά μπορέσουν να βοηθήσουν να εμπλουτιστεί η σκέψη και ο προβληματισμός για τις διεξόδους που βρίσκει σήμερα στο διαδίκτυο η έκφραση της αυτο-οργάνωσης, της αλληλεγγύης, της ομότιμης και ρηξικέλευθης συμμετοχής, στην Ελλάδα αλλά και σε όλο τον κόσμο, θα έχουν βρει το στόχο τους.

σημειώσεις

[1] Για μια εκλαϊκευμένη εισαγωγή στο πεδίο της θεωρίας συστημάτων, βλ. και το σχετικό λήμμα της Wikipedia (http://en.wikipedia.org/wiki/Systems_theory). Οι σημαντικές αναφορές στο πεδίο των κοινωνικών συστημάτων περιλαμβάνουν το έργο μελετητών όπως οι Talcott Parsons (θεωρία δράσης) και Niklas Luhmann (θεωρία κοινωνικών συστημάτων), καθώς και μελετητών όπως οι Humberto Maturana και Francisco Varela (η έννοια της αυτοποίησης στα βιολογικά συστήματα και ευρύτερα) και, στο πεδίο των κοινωνικοτεχνικών συστημάτων, ο Peter Checkland (soft systems methodology). Σχήματα εννοιολόγησης και ανάλυσης όπως τα παραπάνω μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως αφετηρίες για μια συστημική θεώρηση των δράσεων αυτο-οργάνωσης.



[2] Ενδεικτικά, σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία της Eurostat (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tin00129&plugin=1>), κατά τη διάρκεια του έτους 2011 ποσοστό 7% του πληθυσμού ηλικίας 16-74 ετών της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 27 και ποσοστό 5% του πληθυσμού 16-74 ετών της Ελλάδας χρησιμοποίησαν το διαδίκτυο για να συμμετάσχουν σε ηλεκτρονικές διαβουλεύσεις ή να ψηφίσουν. Τα ποσοστά αυτά μεταφράζονται, αντίστοιχα, με βάση στατιστικά στοιχεία πληθυσμών (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps000001&plugin=1>) και ηλικιών (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps000010&plugin=1>) για το ίδιο έτος, σε πληθυσμούς περίπου 26.500.000 πολιτών για την ΕΕ των 27 και 400.000 πολιτών για την Ελλάδα, οι οποίοι ενεργοποιήθηκαν το έτος 2011 σε σχήματα ηλεκτρονικής συμμετοχής.

[3] Ενδεικτικά, βλ. εντός του τρέχοντος έτους τα συνέδρια CeDEM International Conference (Αυστρία, Μάιος 2013) (<http://www.donau-uni.ac.at/de/departement/gpa/telematik/edemocracy-conference/index.php?URL=/en/departement/gpa/edemocracy-conference>), Online Political Participation and Its Critics (Γαλλία, Ιούνιος 2013) (<http://colloquedel2013.fr/>), την ημερίδα UN E-Participation Day (Ελβετία, Ιούνιος 2013) (<http://www.diplomacy.edu/calendar/e-participation-day-towards-more-open-un>), καθώς και τα συνέδρια ePart International Conference (Γερμανία, Σεπτέμβριος 2013) (<http://www.epart-conference.org/>) και New Media and Participation Conference (Τουρκία, Νοέμβριος 2013) (http://nmp.bahcesehir.edu.tr/NMP/New_Media_And_Participation.html).

[4] Μια εκλαϊκευμένη εισαγωγική παρουσίαση της έννοιας του όρου αυτού μπορεί να βρεθεί στο σχετικό λήμμα της Wikipedia: http://en.wikipedia.org/wiki/Civil_disobedience.

[5] Ομοίως με σημείωση [4], λήμμα http://en.wikipedia.org/wiki/Civil_resistance.

[6] Ομοίως με σημείωση [4], λήμμα http://en.wikipedia.org/wiki/Social_defence.

[7] Υπάρχει αρκετοί διαφορετικοί όροι και έννοιες σε σχέση με πρακτικές, όχι μόνο τρέχουσες αλλά και παραδοσιακές έως και παλαιότητες, για συναλλαγές και ανταλλαγές χωρίς χρήση επίσημου νομίσματος. Ενδεικτικά, βλ. και το ιστολόγιο (<http://erevnaantallages.blogspot.gr/>) της πρόσφατης πανεπιστημιακής έρευνας της κας. Ειρήνης Σωτηροπούλου, η οποία και αρθρογραφεί στο παρόν ειδικό τεύχος.

[8] Μια εκλαϊκευμένη εισαγωγική παρουσίαση της έννοιας του όρου αυτού και του εύρους εφαρμογής του μπορεί να βρεθεί στο σχετικό λήμμα της Wikipedia: http://en.wikipedia.org/wiki/Social_peer-to-peer_processes. Οι σημαντικές αναφορές στο πεδίο αυτό περιλαμβάνουν το έργο ερευνητών όπως ο Michel Bauwens, συνδημιουργός του P2P Foundation (<http://p2pfoundation.net/>), καθώς και ο Lawrence Lessig, δημιουργός των αδειών χρήσης Creative Commons (<http://www.creativecommons.gr/>).



Ο Δημήτρης Γκούσκος, γεννημένος το 1968, είναι Επικουρος Καθηγητής στο Τμήμα Επικοινωνίας και ΜΜΕ του Πανεπιστημίου Αθηνών (<http://www.media.uoa.gr/>), και μέλος του Εργαστηρίου Νέων Τεχνολογιών στην Επικοινωνία, την Εκπαίδευση και τα ΜΜΕ (<http://www.media.uoa.gr/ntlab>), όπου συμβάλλει στο συντονισμό των ερευνητικών ομάδων Ψηφιακά Παιχνίδια και Ψηφιακά Μέσα για Μάθηση (<http://www.media.uoa.gr/~gouscos/digitalmedia4learning>) και Ψηφιακά Μέσα για Συμμετοχή (<http://www.media.uoa.gr/~gouscos/digitalmedia4participation>). Είναι πτυχιούχος (1990) και διδάκτορας (1998) του Τμήματος Πληροφορικής & Τηλεπικοινωνιών Πανεπιστημίου Αθηνών (<http://www.di.uoa.gr>).



Το ομότιμο κίνημα και η υπόσχεση των Κοινών

του **Βασίλη Κωστάκη***

ομότιμος -η -ο [με ίση τιμή, ισόβαθμος]

Όταν ο Μαρξ αναγνώρισε το πρότυπο της νέας καπιταλιστικής κοινωνίας στις βιομηχανικές μονάδες του Manchester, επρόκειτο να μεταμορφωθούν τα θεμέλια των πολιτισμών πολύ βαθιά. Η μαρξιστική φιλοσοφία –και όχι μόνο– μίλησε για εκμετάλλευση, για τον παραλογισμό και την ανελευθερία του καπιταλισμού, για τις σχέσεις ιδιοκτησίας και παραγωγής, για τις τάξεις και την υπεραξία, δίνοντας τα φώτα στις επαναστάσεις που απαιτούσαν, στις επαναστάσεις-αντιστάσεις, οι οποίες επηρέασαν καταλυτικά την εξέλιξη των κοινωνιών. Στις επαναστάσεις του «αντί» οι καταπιεσμένοι άνθρωποι δήλωναν την ανάγκη για ελευθερία «από κάτι» και πολλές φορές αυτοπροσδιορίζονταν απ' αυτό που πολεμούσαν: αντικαπιταλιστές, αντιπαγκοσμιοποίηση κ.λπ. Η διαδικασία αυτή ήταν αναγκαία βαδίζοντας στη σκέψη του Hegel, ότι δηλαδή η πρόοδος της ανθρωπότητας δεν είναι τίποτα άλλο, παρά η πρόοδος της συνειδητοποίησης της ελευθερίας.

Αυτό το άρθρο ισχυρίζεται ότι το ομότιμο κίνημα (που περιλαμβάνει εγχειρήματα σαν αυτό του ελεύθερου λογισμικού/λογισμικού ανοικτού κώδικα), βασιζόμενο σε ένα «ήθος» συνεργασίας, σεβασμού, αλληλεγγύης και κοινοκτημοσύνης, αποτελεί μια ιστορική ευκαιρία. Οι άνθρωποι φαίνεται να αμφισβητούν την έννοια της ελευθερίας «από κάτι» και να αντιλαμβάνονται πλέον την ελευθερία σε όρους δημιουργίας, επικοινωνίας και έκφρασης: «είμαι ελεύθερος να...». Κάποιοι ισχυρίζονται πως σήμερα δεν έχουμε ανάγκη από επαναστάσεις που απαιτούν, αλλά από επαναστάσεις που δημιουργούν τον κόσμο που θέλουμε, μέσα στον κόσμο που θέλουμε να ξεπεράσουμε. Το ομότιμο κίνημα αποτελεί ενσάρκωση της παραπάνω ανάγκης, δημιουργώντας μια νέα οικονομία και μια νέα ιδεολογία ανοικτού κώδικα. Ουσιαστικά μιλάμε για μια νέα μορφή πολιτισμού.

Μέσα από το κίνημα του ελεύθερου λογισμικού/λογισμικού ανοικτού κώδικα (ΕΛ/ΛΑΚ)· τα παγκόσμια κινήματα για ελεύθερη πρόσβαση στη γνώση και για ανοιχτά δημόσια δεδομένα· εγχειρήματα όπως αυτό της Wikipedia, των κοινοτήτων ανοικτού σχεδιασμού (π.χ. το RepRap project), των hackerspaces, ή των εναλλακτικών ενημερωτικών κόμβων, αναδύονται νέες μορφές κοινωνικής οργάνωσης και παραγωγής. Ιδιαίτερα το μοντέλο παραγωγής του ΕΛ/ΛΑΚ έχει γίνει αντικείμενο εντατικής μελέτης τα τελευταία χρόνια και μαζί η κοινωνική τυπολογία των πρωτοπόρων δημιουργών του, των «χάκερ». Πολλοί, όπως ο Michel Bauwens, διακρίνουν σ' αυτό την ανάδυση ενός νέου τρόπου παραγωγής, διακυβέρνησης και ιδιοκτησίας –της ομότιμης παραγωγής, διακυβέρνησης και ιδιοκτησίας– με πολύ διαφορετικά χαρακτηριστικά από την ανταγωνιστική οικονομία της αγοράς και τη βιομηχανική οργάνωση της εργασίας.

Στην ομότιμη παραγωγή η αξία χρήσης παράγεται μέσω της ελεύθερης συνεργασίας των ανθρώπων, που έχουν πρόσβαση σε ένα κατανεμημένο κεφάλαιο. Τα μέσα παραγωγής (από τις τεχνολογίες επικοινωνίας και πληροφορικής μέχρι, πρόσφατα, τους τριδιάστατους εκτυπωτές κ.ά.) ανήκουν στους παραγωγούς. Ουσιαστικά μιλάμε για έναν εναλλακτικό τρόπο παραγωγής πέρα από τη μεγιστοποίηση του κέρδους, τις αυστηρές ιεραρχίες, τη γραμμή παραγωγής και τον κεντρικό σχεδιασμό. Οι παραγωγικές διαδικασίες διευθύνονται άμεσα από την ίδια την κοινότητα και όχι από μια εταιρική ιεραρχία/κρατική γραφειοκρατία ή την αγορά. Το προϊόν της ομότιμης παραγωγής πρωτίστως δεν έχει ανταλλακτική αξία για την αγορά, αλλά αξία χρήσης για μια κοινότητα χρηστών. Επίσης τα προϊόντα της ομότιμης παραγωγής είναι ελεύθερα διαθέσιμα μέσω νέων καθεστώτων κοινής ιδιοκτησίας. Για παράδειγμα, η «Γενική Άδεια Δημόσιας Χρήσης» (General Public License) ή οι άδειες «Κοινών Δημιουργημάτων (Creative Commons) δημιουργούν ένα νέο θεσμικό πλαίσιο ιδιοκτησίας και χρήσης, το οποίο αποτυπώνει τον μη ανταγωνιστικό χαρακτήρα της πληροφορίας.

Πιο συγκεκριμένα η «Γενική Άδεια Δημόσιας Χρήσης» (GPL) προβλέπει ότι ο καθένας μπορεί ελεύθερα να χρησιμοποιήσει, να αντιγράψει, να τροποποιήσει ή ακόμα και να εμπορευθεί το αρχικό ή τροποποιημένο αγαθό, με την προϋπόθεση ότι το παράγωγο προϊόν θα διέπεται από τους ίδιους ακριβώς όρους διάθεσης και



ιδιοκτησίας. Η ομότιμη ιδιοκτησία είναι μία τρίτη μορφή ιδιοκτησίας διαφορετική από τις παραδοσιακές μορφές ιδιοκτησίας, δηλαδή την ιδιωτική/ατομική και την κρατική. Η ατομική ιδιοκτησία έχει δύο βασικά χαρακτηριστικά: είναι προσωπική αλλά είναι και αποκλειστική, δηλαδή δηλώνει «ότι είναι δικό μου, δεν είναι δικό σου». Η κρατική ιδιοκτησία αποτελεί συλλογική ιδιοκτησία αλλά παραμένει αποκλειστική. Δηλώνει ότι το αγαθό «είναι δικό μας» αλλά τα άτομα δεν έχουν σχεδόν καμιά εξουσία σ' αυτό, γιατί, ενώ προέρχεται από εμάς, συνήθως ελέγχεται από μια γραφειοκρατική ιεραρχία ή ένα αντιπροσωπευτικό σώμα. Συλλογικοί θεσμοί έχουν αναλάβει τον έλεγχο αντί για το άτομο και η ιδιοκτησία αυτή δεν είναι πραγματικά δική μας.

Η αποκλειστική ιδιοκτησία, από την άλλη, έχει ουσιαστικά νόημα για αγαθά που είναι κυρίως υλικά και από τη φύση τους περιορισμένα. Πράγματι, δεν είναι εύκολο (για την ώρα, καθώς με την ανάπτυξη των τεχνολογιών επιτραπέζιας παραγωγής, όπως είναι η τρισδιάστατη εκτύπωση, πολλά αναμένονται να αλλάξουν) να σκεφτούμε τρόπους με τους οποίους θα μπορούσαμε να μοιραστούμε την ιδιοκτησία ενός κινητού τηλεφώνου ή ενός μήλου. Η χρήση ενός τέτοιου αγαθού από κάποιον αποκλείει αναγκαστικά κάποιον άλλο και έτσι οι σχέσεις των ανθρώπων για τα περισσότερα απ' αυτά είναι ανταγωνιστικές. Οι περιορισμοί αυτοί δεν ισχύουν για άυλα αγαθά, όπως για παράδειγμα η πληροφορία που υπάρχει σε αφθονία, γιατί μπορούν να αναπαραχθούν και να διανεμηθούν με σχεδόν μηδενικό οριακό κόστος. Αν ακούσετε ένα τραγούδι που κατεβάσατε από το διαδίκτυο ή αν διαβάσετε κάποιο βιβλίο δεν το στερείτε από κάποιον άλλο. Η φύση των αγαθών αυτών κάνει τον ανταγωνισμό μεταξύ των ανθρώπων ανούσιο και την αποκλειστική τους ιδιοκτησία οπισθοδρομική.

Στον καπιταλισμό τα αγαθά παράγονται συνήθως από ανθρώπους που εργάζονται για έναν μισθό για λογαριασμό αυτών που κατέχουν τα μέσα παραγωγής, με σκοπό την δημιουργία κέρδους μέσω της πώλησης του προϊόντος/υπηρεσίας. Ο συντονισμός μεταξύ παραγωγών είναι έμμεσος, μέσω της αγοράς, με τη χρήση του χρήματος σαν ενδιάμεσο μηχανισμό. Αντίθετα, στην παραγωγή ελεύθερου λογισμικού και άλλων ομότιμων προϊόντων, άνθρωποι δουλεύουν επειδή το επιλέγουν, χρησιμοποιώντας τα δικά τους



μέσα παραγωγής με σκοπό να δημιουργήσουν κάτι χρήσιμο και ευχάριστο, που μπορεί να χρησιμοποιήσει ο καθένας. Σήμερα, η ομότιμη παραγωγή στηρίζεται οικονομικά εν μέρει σε μια πρωτοποριακή επιχειρηματική οικολογία που αξιοποιεί τα προϊόντα που παράγουν οι συνεργαζόμενοι παραγωγοί.

Με το ομότιμο κίνημα επανέρχεται στο προσκήνιο μία παλιά ιδέα, αυτή των κοινών αγαθών ή απλά των «Κοινών». Τα Κοινά μπορούν να χωριστούν σε δύο μεγάλες ομάδες: στα υλικά (π.χ. δρόμοι, πανεπιστήμια, πλατείες, φυσικοί πόροι) και στα άυλα Κοινά, ή αλλιώς πνευματικά, ψηφιακά ή πληροφοριακά Κοινά. Χαρακτηριστικά παραδείγματα πληροφοριακών Κοινών αποτελούν η ίδια η γλώσσα, η δημοτική μουσική, το διαδίκτυο, το ΕΛ/ΛΑΚ, η Wikipedia, οι πλατφόρμες διάθεσης σχεδίων (από ένα ανοιχτήρι ή μία κρεμάστρα μέχρι ανεμογεννήτριες, αυτοκίνητα και τρισδιάστατοι εκτυπωτές) κ.λπ.

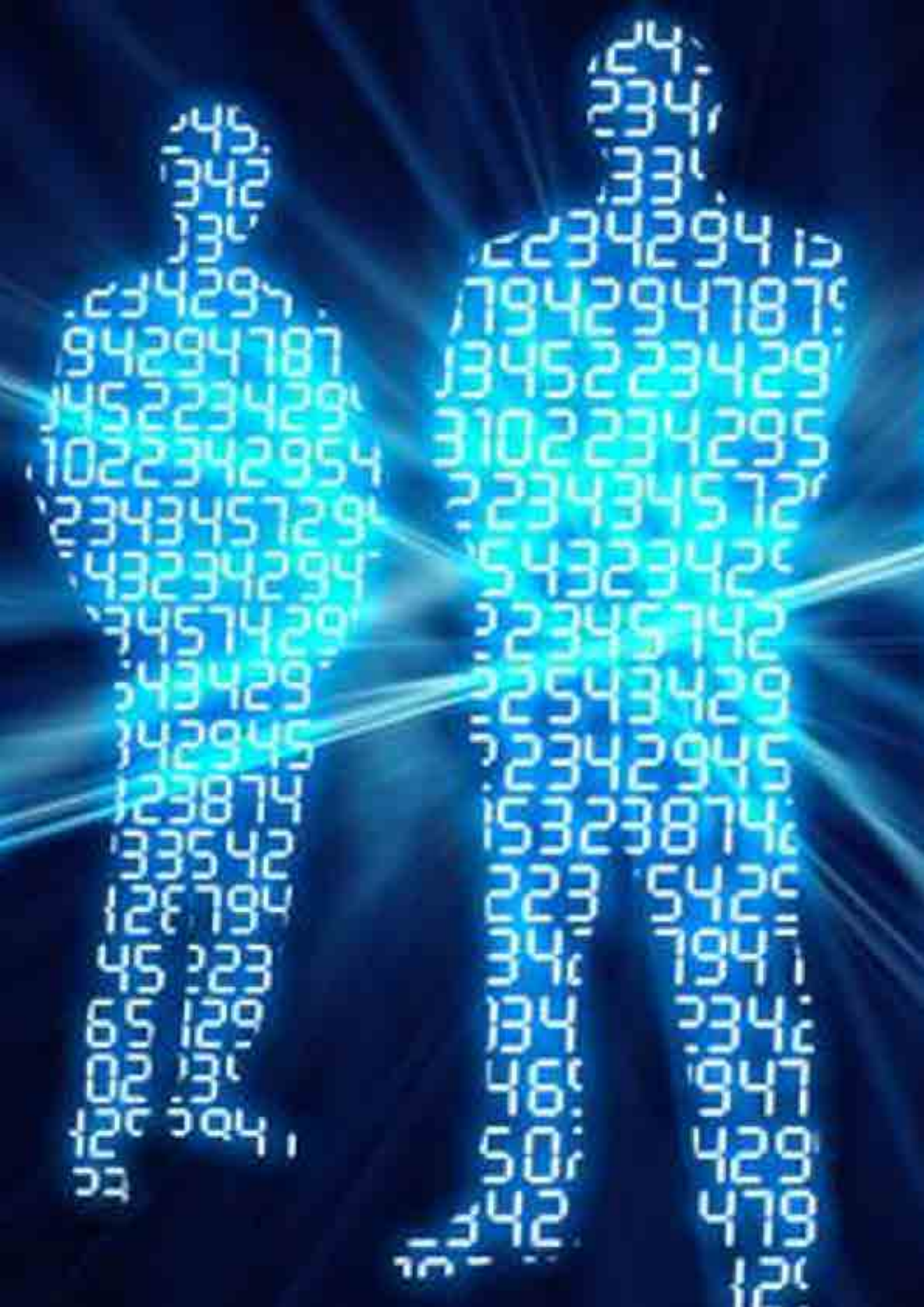
Σε τι διαφέρουν, λοιπόν, τα πληροφοριακά από τα υλικά Κοινά; Τα υλικά Κοινά είναι αγαθά τα οποία δεν υπάρχουν σε αφθονία και η κατάχρησή τους οδηγεί σε αυτό που ο Hardin το 1968 αποκάλεσε «η τραγωδία των Κοινών», δημιουργώντας την αναγκαιότητα για περιορισμό και έλεγχο της χρήσης τους (μπορεί όχι απαραίτητα με τον τρόπο που προτείνει ο Hardin). Τα προβλήματα αυτά δεν υπάρχουν στη σφαίρα της πληροφορίας όπου τα πληροφοριακά αγαθά είναι άφθονα, και η χρήση (ή αλλιώς κατανάλωση) μιας επιπλέον «μονάδας» πληροφορίας δεν αποκλείει τη χρήση της από άλλους. Γι' αυτό το λόγο τα αυστηρά πνευματικά δικαιώματα θέτουν νομιμοειδή εμπόδια στη χρήση της πληροφορίας, δημιουργώντας μια τεχνητή έλλειψη τέτοιων αγαθών (και παράλληλα ευκαιρίες μεγιστοποίησης του κέρδους).

Τα πληροφοριακά Κοινά διαφέρουν από τις αγορές καθώς έχουν δημόσιο χαρακτήρα, εφαρμόζοντας την παλιά συμβουλή: από τον καθένα σύμφωνα με τις δυνατότητές του, στον καθένα σύμφωνα με τις ανάγκες του. Όσο περισσότερο χρησιμοποιούνται, τόσο μεγαλύτερη αξία αποκτούν και τόσο πιο ωφέλιμα για το κοινωνικό σύνολο γίνονται. Η συλλογική δημιουργικότητα και καινοτομία προωθεί και προωθείται από την ύπαρξη και χρήση των πληροφοριακών Κοινών.

Κλείνοντας, η δυναμική που διαμορφώνει και διαμορφώνεται από τα κινήματα σαν αυτά του ΕΛ/ΛΑΚ συνιστά ένα παραθυράκι ελπίδας, ένα μέσο για τον πλέον αναγκαίο στόχο ενός εναλλακτικού πολιτικού αγώνα, αυτόν της δημιουργίας και ενδυνάμωσης της σφαίρας των Κοινών.



Ο Βασίλης Κωστάκης (PhD, MSc, MA) είναι ο ιδρυτής του ανοικτού εργαστηρίου νέων τεχνολογιών και τέχνης P2P Lab και επιστημονικός συνεργάτης πανεπιστημιακών και ερευνητικών ιδρυμάτων. Τα ενδιαφέροντα του εστιάζονται στη μελέτη της παραγωγής πληροφορίας αλλά και της 3D εκτύπωσης, εξετάζοντας τις δυνατότητες των συνεργατικών μοντέλων παραγωγής. Το τελευταίο του βιβλίο (2012), “Το ομότιμο μανιφέστο”, κυκλοφορεί στα ελληνικά από τις Βορειοδυτικές Εκδόσεις.





Η εμπιστοσύνη ως αξία: χρησιμοποιώντας το διαδίκτυο για τις κοινωνικές μας επαφές

*του Δημήτρη Τζώρτζη**

Η εμπιστοσύνη έχει πολύ μεγάλη αξία σε μια κοινωνία: από ένα απλό ραντεβού με κάποιον που μας ενδιαφέρει μέχρι κάθε εμπορική συμφωνία, η δυνατότητα να εμπιστευτούμε καθορίζει το αν θα δεχτούμε να συμμετέχουμε σε οποιαδήποτε “κοινωνική συναλλαγή”.

Το αίσθημα εμπιστοσύνης όμως δεν εμφανίζεται αυθαίρετα. Εδώ και αιώνες βασίζουμε την πίστη μας στους άλλους στα κοινά μας σημεία: η φυλή, η οικογένεια, η θρησκεία, ο τόπος διαβίωσης κλπ. είναι πτυχές της ζωής οι οποίες μας συνδέουν με άλλους (ή μας χωρίζουν!) και συντελούν στη δημιουργία ενός αμοιβαίου, στοιχειώδους έστω, αισθήματος εμπιστοσύνης. Το πρόβλημα με αυτά τα κριτήρια είναι ότι το άτομο έχει ελάχιστη ως καθόλου δυνατότητα να τα καθορίσει. Έτσι, κάποιος μπορεί να δυσκολεύεται στις κοινωνικές επαφές του λόγω της καταγωγής του ενώ κάποιος άλλος μπορεί να χαίρει εμπιστοσύνης που δεν του αξίζει, λόγω της καλής φήμης της οικογενείας του.

Χάρη στο διαδίκτυο όμως, ένα νέο είδος εμπιστοσύνης έχει εμφανιστεί τελευταία: η εμπιστοσύνη σε ένα προσωπικό online προφίλ.

Περίπου στα μέσα της δεκαετίας του ‘90 εμφανίστηκαν οι πρώτες ιστοσελίδες μέσω των οποίων μπορούσαν να πραγματοποιηθούν συναλλαγές (εμπορικές ή όχι) μεταξύ ατόμων. Ψηφιακές πλατφόρμες, δηλαδή, που συνέδεαν ανθρώπους που είχαν κάτι να προσφέρουν με άλλους που το είχαν ανάγκη. Μια από τις πρώτες και πιο χαρακτηριστικές είναι το *eBay*¹ το οποίο δημιουργήθηκε το 1995 ως μια πλατφόρμα μέσω της οποίας οποιοσδήποτε θα μπορούσε να αγοράσει και να πουλήσει μεταχειρισμένα αντικείμενα σε άλλους ιδιώτες οπουδήποτε στον κόσμο. Ένα άλλο παράδειγμα είναι το *Couchsurfing*² το οποίο δημιουργήθηκε λίγο πριν το 2000 και μέσω του οποίου ταξιδιώτες μπορούν να γνωρίζουν ντόπιους εκεί που ταξιδεύουν με σκοπό να συνδεθούν καλύτερα με τον τόπο στον οποίο βρίσκονται ή και να φιλοξενηθούν.

1 <http://www.ebay.com>

2 <http://couchsurfing.org/>

Τέτοιες υπηρεσίες διαμοιρασμού και κοινής χρήσης πόρων εμφανίζονται έκτοτε συνεχώς, με το “κίνημα” να περιγράφεται συνοπτικά ως *συνεργατική κατανάλωση* και να χαρακτηρίζεται το 2010 από το περιοδικό TIME ως μια από τις σημαντικότερες ιδέες της χρονιάς³. Εν έτει 2013 μπορεί κανείς να μοιραστεί στο διαδίκτυο από αυτοκίνητα, εργαλεία και κατοικίες μέχρι μωρουδιακά είδη και κοσμήματα. Πλεονέκτημα αυτής της μορφής κατανάλωσης είναι ότι επιτρέπει την πιο αποδοτική αξιοποίηση πόρων οι οποίοι υποχρησιμοποιούνται. Σκεφτείτε, για παράδειγμα, πόσες ώρες την ημέρα παραμένει παρκαρισμένο το αυτοκίνητό σας ενώ θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί από ένα γείτονά ο οποίος το έχει ανάγκη για να “πεταχτεί” κάπου. Κατ’ αυτό τον τρόπο μπορούμε να αγοράζουμε λιγότερα και συνεπώς να παράγουμε και λιγότερα, με ότι θετικές συνέπειες έχει αυτό για το φυσικό περιβάλλον. Ένα ακόμα αποτέλεσμα, και αυτό που μας ενδιαφέρει πιο πολύ σ’ αυτό το άρθρο, είναι ότι μέσω αυτών των δικτύων δημιουργούνται κοινωνικές επαφές μεταξύ αγνώστων.

Οι χρήστες των υπηρεσιών συνεργατικής κατανάλωσης δημιουργούν σε αυτές ένα, δημόσιο και ορατό στους άλλους χρήστες, online προφίλ: συμπληρώνουν το όνομά τους, ανεβάζουν μια φωτογραφία τους και προσθέτουν κατά περίπτωση άλλα στοιχεία που τους αφορούν. Για παράδειγμα, στην υπηρεσία *BlaBlaCar*⁴, μέσω της οποίας μπορούμε να βρούμε κάποιον για να συνταξιδέψουμε με το αυτοκίνητό του, θα ήταν χρήσιμο και ασφαλές να γνωρίζουμε τις πινακίδες του αυτοκινήτου και τον αριθμό τηλεφώνου του οδηγού. Ωστόσο, το στοιχείο του προφίλ που συνεισφέρει περισσότερο στο αίσθημα ασφάλειας είναι οι *κριτικές* που έχει λάβει ο χρήστης από άλλους χρήστες της υπηρεσίας τους οποίους γνώρισε σε παλιότερες συναλλαγές του. Η κριτική γίνεται δημόσια, είναι ορατή στο προφίλ και σε αυτή δεν μπορεί να παρέμβει ο κάτοχος του προφίλ για να την αλλοιώσει προς όφελός του. Έτσι, για παράδειγμα, δύο άγνωστοι που ήρθαν σε επαφή μέσω του *Couchsurfing* καλούνται μετά τη γνωριμία τους να γράψουν μια δημόσια κριτική ο ένας για τον άλλο. Κατ’ αυτό τον τρόπο, οποιοσδήποτε μελλοντικός επισκέπτης κάποιου από αυτά τα προφίλ έχει τη δυνατότητα να γνωρίζει αν μπορεί να εμπιστευτεί τον συγκεκριμένο χρήστη πριν κάνει το βήμα να επικοινωνήσει μαζί του. Αυτό ενισχύει το αίσθημα ασφάλειας στα πλαίσια της κοινότητας των μελών της υπηρεσίας και διευκολύνει τη δημιουργία επαφών μεταξύ των χρηστών

Οι κριτικές τις οποίες συγκεντρώνουμε συμμετέχοντας στα online κοινωνικά δίκτυα διαμοιρασμού και κοινής χρήσης πόρων δημιουργούν την online φήμη μας (reputation).

Πρόκειται για δεδομένα διάσπαρτα στις διάφορες διαδικτυακές υπηρεσίες τα οποία αποδεικνύουν ότι είμαστε αξιόπιστα άτομα γιατί έχουμε υπάρξει επανειλημμένα “εντάξει” στις συναλλαγές που κάναμε με άλλους ανθρώπους, αγνώστους με τους οποίους ήρθαμε σε επαφή μέσω του ίντερνετ. Ο κάθε χρήστης μπορεί να έχει μερικές δεκάδες “συστάσεις” από άλλους σχετικά με το πόσο καλός υπήρξε σε δεδομένες κοινωνικές συναλλαγές. Σαν οικοδεσπότης, σαν συνταξιδιώτης ή απλά όταν δανείστηκε κάποιο εργαλείο από κάποιον και το επέστρεψε στην ώρα του και σε καλή κατάσταση. Σε αυτά τα δεδομένα μπορούν να προστεθούν και στοιχεία που αφορούν τη συνεισφορά μας σε online κοινότητες, όπως για παράδειγμα το *Stack Exchange* ή το *Quora* ή διάφορες άλλες κοινότητες συζητήσεων στις οποίες συμμετέχουμε επώνυμα.

Από την ανάγκη να αξιοποιήσουμε την online φήμη μας, η οποία βρίσκεται κατακερματισμένη στους διάφορους λογαριασμούς μας στο διαδίκτυο, προέκυψαν υπηρεσίες που συγκεντρώνουν τα παραπάνω δεδομένα και τα αναδεικνύουν, προβάλλοντας σε (ακόμα) ένα ψηφιακό προφίλ τις “επιδόσεις αξιοπιστίας” μας. Το *Trustcloud*⁵ (και άλλες παρόμοιες υπηρεσίες) συνδέεται με τους λογαριασμούς μας στις υπηρεσίες στις οποίες συμμετέχουμε, συγκεντρώνει τις “επιδόσεις” μας και, αφού τις ζυγίσει βάσει κριτηρίων σημαντικότητας, τις αθροίζει σε ένα συγκεντρωτικό “σκορ αξιοπιστίας”. Εκτός από την online συμπεριφορά μας, χρησιμοποιούνται και κριτήρια που αφορούν την offline παρουσία μας, όπως το να

3 <http://is.gd/Hmm4LG>

4 <http://www.blablacar.com/>

5 <http://trustcloud.com/>



έχουμε επιβεβαιωμένη (μέσω του *Trustcloud*) ταχυδρομική διεύθυνση, αριθμό τηλεφώνου κ.α. Όλες αυτές οι πληροφορίες δεν είναι απαραίτητα δημοσίως ορατές, απλώς η συγκεκριμένη υπηρεσία διαβεβαιώνει εκ μέρους μας ότι τις έχει ελέγξει και ισχύουν. Παρόμοια είναι η υπηρεσία *IDentité Numérique*⁶ από την La Poste, την εταιρεία των γαλλικών ταχυδρομείων. Δημιουργούμε ένα online λογαριασμό με το όνομά μας και έπειτα κανονίζουμε με τον τοπικό ταχυδρόμο να μας επισκεφτεί για να επιβεβαιώσει την ταυτότητά μας. Έτσι δημιουργείται μια σύνδεση μεταξύ της online και της offline ταυτότητάς μας. Τον online λογαριασμό μπορούμε στη συνέχεια να τον χρησιμοποιήσουμε σε συνεργαζόμενες υπηρεσίες για να κάνουμε συναλλαγές με άλλους ανθρώπους, διευκολύνοντάς τους έτσι να μας εμπιστευτούν.

Η δυνατότητα δημιουργίας σχέσεων εμπιστοσύνης μεταξύ αγνώστων έχει πολύ μεγάλη αξία για την κοινωνία. Σημαίνει, πρακτικά, ότι μπορούμε δυνητικά να γνωριστούμε, να συναλλαχθούμε, να συνεργαστούμε, με οποιονδήποτε γύρω μας, έχοντας ένα αίσθημα ασφάλειας. Επιπλέον, με περισσότερους “αξιόπιστους” στο περιβάλλον μας μπορούμε να κάνουμε πιο αποδοτική χρήση των πόρων τους οποίους διαθέτουμε, με το να τους μοιραζόμαστε με άλλους έχοντας λιγότερο φόβο απώλειας ή ζημιών. Έτσι κάνουμε πιο πολλές κοινωνικές επαφές και γνωρίζουμε τους ανθρώπους γύρω μας. Το διαδίκτυο δημιουργεί ένα τρίτο χώρο μεταξύ online και offline εντός του οποίου αναπτύσσονται σχέσεις εμπιστοσύνης τις οποίες μεταφέρουμε αμφίδρομα μεταξύ αυτών των χώρων. Το αίσθημα εμπιστοσύνης είναι τόσο ισχυρό που, σύμφωνα με έρευνα του *BlaBlaCar*, οι χρήστες της υπηρεσίας εμπιστεύονταν άλλους χρήστες με συμπληρωμένο προφίλ περισσότερο απ’ όσο θα εμπιστεύονταν το γείτονά τους⁷.

Στην πρώτη δεκαετία του (εμπορικά διαθέσιμου σε ιδιώτες) ίντερνετ αντιμετωπίζαμε την πρόκληση του πως θα κάνουμε τους ανθρώπους να το χρησιμοποιήσουν, να συνδεθούν, να “σερφάρουν”. Τη δεύτερη δεκαετία, αφού πλέον είχε συνδεθεί ένα σημαντικό κομμάτι του πληθυσμού, η πρόκληση ήταν το τι θα κάνουν όλοι αυτοί οι χρήστες. Τότε εμφανίστηκαν τα πρώτα *blogs*, το *YouTube* και γενικά οι υπηρεσίες μέσω των οποίων μοιραζόμασταν περιεχόμενο με άλλους χρήστες του διαδικτύου. Τώρα που πλέον διανύουμε την τρίτη δεκαετία του ίντερνετ, στην οποία κυριαρχούν τα κοινωνικά δίκτυα, η πρόκληση που αντιμετωπίζουμε είναι πως θα χρησιμοποιήσουμε τις διασυνδέσεις που έχουμε κάνει online για να συνδεθούμε με άλλους ανθρώπους offline.

6 <https://www.idn.laposte.fr/>

7 Βέβαια, τι λέει αυτό για τις γειτονιές μας;

Ωστόσο, το ζήτημα της εμπιστοσύνης μεταξύ αγνώστων στο διαδίκτυο δημιουργεί κάποιους πολύ ενδιαφέροντες προβληματισμούς. Αν οι πρόσφατες αποκαλύψεις για την παρακολούθηση της online δραστηριότητας μας από την NSA (και ποιος ξέρει ποιες ακόμα υπηρεσίες) μας έμαθαν κάτι, είναι ότι δεν μπορούμε να εμπιστευόμαστε τυφλά τους κολοσσούς του διαδικτύου ότι θα ενεργούν πάντα προς όφελός μας. Πόσο μάλλον όταν πρόκειται για κάτι τόσο σημαντικό όπως οι κοινωνικές μας επαφές.

Ένα από τα θέματα που προκύπτουν είναι ο έλεγχος των δεδομένων μας.

Παράγουμε καθημερινά από την ηλεκτρονική μας παρουσία ένα τεράστιο όγκο πληροφορίας που μας αφορά. Επιλέγοντας να χρησιμοποιήσουμε τη μία ή την άλλη υπηρεσία παραχωρούμε, σε μερικές εταιρείες, πληροφορίες που αφορούν τις κοινωνικές μας επαφές, δηλαδή πληροφορίες που αφορούν πλέον, όχι απλώς τις μουσικές μας προτιμήσεις ή το που πήγαμε διακοπές αλλά το σημαντικότερο ίσως κομμάτι τις ανθρώπινης εμπειρίας, τις σχέσεις μας με τους άλλους. Το ερώτημα είναι, τις παραχωρούμε ανεπιστρεπτί; Με το πρόσχημα της εμπειρίας χρήστη πολλές εταιρείες του διαδικτύου (ιδιαίτερα τα κοινωνικά δίκτυα) βρίσκονται σε μια συνεχή πορεία νησιδοποίησης προσπαθώντας να κρατήσουν όσο το δυνατόν περισσότερο τους χρήστες τους στο δικό τους περιβάλλον για να αυξάνουν την αξία των προβαλλόμενων διαφημίσεων. Μετατρέπονται δηλαδή σε κλειστούς χώρους η σύνδεση μεταξύ των οποίων είναι ολόένα και πιο δύσκολη, ασύνδετες νησίδες με δεδομένα από τη ζωή μας. Αν σε 10 χρόνια το *Facebook* πάψει να υπάρχει, θα μπορέσουμε να μεταφέρουμε το κοινωνικό μας γράφημα σε μια άλλη υπηρεσία; Αν το *Trustcloud* πάψει να υπάρχει, τι θα απογίνει η online φήμη μας; Η φορητότητα των δεδομένων μας είναι απαραίτητη.

Επιπλέον, οι υπηρεσίες που συμμετέχουν στον τομέα της online εμπιστοσύνης πρέπει να λειτουργούν με διαφάνεια. Αρκετά στοιχεία συμμετέχουν στο “σκορ αξιοπιστίας” καθώς η εμπιστοσύνη έχει πολλές διαφορετικές πτυχές. Είναι διαφορετικό κάποιος να είναι καλός οδηγός από το να είναι καλός οικοδεσπότης. Γι’ αυτό, είναι σημαντικό να γνωρίζουμε τις λεπτομέρειες του αλγορίθμου που υπολογίζει το συγκεκριμένο “σκορ” στις “υπηρεσίες εμπιστοσύνης” που χρησιμοποιούμε. Πρέπει να μπορούμε να εμπιστευτούμε αυτούς που μας προτείνουν ποιους να εμπιστευτούμε και επιπλέον να νιώθουμε σιγουριά ότι το σύστημα είναι στιβαρό και δεν μπορεί να το “κοροϊδέψει” κάποιος εις βάρος μας. Κι αν είμαστε άτυχοι και μας εξαπατήσει κάποιος που τον εμπιστευτήκαμε από την online φήμη του, ποιος τελικά ευθύνεται; Η online φήμη, βέβαια, δομείται με δεδομένα από γνωριμίες με άλλους ανθρώπους οπότε υπάρχουν αρκετές δικλίδες ασφαλείας (θα πρέπει να μας εξαπατήσει πολύς κόσμος ταυτόχρονα), υπάρχει, όμως, κανένα σύστημα χωρίς σφάλματα;



Και τι θα απογίνει σε αυτό που αποκαλούμε *ένστικτο*; Με το να βασίζουμε, στο μέλλον, σε ηλεκτρονικές υπηρεσίες τις κοινωνικές μας επαφές κινδυνεύουμε να χάσουμε την ικανότητά μας να προστατεύουμε μόνοι μας τον εαυτό μας: να κρίνουμε τους ανθρώπους, να ανοιγόμαστε, να κάνουμε λάθος, να μαθαίνουμε. Όταν γνωρίζουμε κάποιον, βέβαια, σχεδόν πάντα κάνουμε μια πληροφορημένη επιλογή, έστω κι αν είναι ένα μόνο βλέμμα ή δυο κουβέντες που ανταλλάζουμε όμως δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι οι *online* φορείς εμπιστοσύνης είναι απλώς εργαλεία και γι' αυτό πρέπει να τα χρησιμοποιούμε ως τέτοια.

Οδεύουμε σε μια εποχή στην οποία οι διασυνδέσεις μεταξύ της *online* και της *offline* εμπειρίας μας θα είναι αδιόρατες. Είναι, γι' αυτό, απαραίτητο να αλλάξει ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζουμε την ψηφιακή μας παρουσία.

Παράγουμε καθημερινά ένα τεράστιο όγκο δεδομένων που αφορούν ολόένα και περισσότερες πτυχές της ζωής μας και ένα μεγάλο ποσοστό αυτών αφορά τις κοινωνικές μας επαφές. Η εμπιστοσύνη είναι ένα από τα πιο δημιουργικά αισθήματα που μπορούμε να έχουμε προς άλλους ανθρώπους, αφού μας δίνει την δυνατότητα να συνδεθούμε και να συνεργαστούμε απεριόριστα, και το διαδίκτυο μπορεί να μας υποστηρίξει στη δημιουργία τέτοιων αισθημάτων. Τον έλεγχο όμως αυτού του “κεφαλαίου” έχουν αυτή τη στιγμή οι εταιρείες που μεσολαβούν μεταξύ μας στο διαδίκτυο, τα κοινωνικά δίκτυα και οι υπηρεσίες που συγκεντρώνουν τη διαδικτυακή φήμη μας. Χρειαζόμαστε διαδικτυακές υπηρεσίες κατανεμημένες, ελεύθερες και ανοιχτού κώδικα, τις οποίες να μπορούμε να συνδημιουργούμε και να ελέγχουμε γιατί το να χρησιμοποιούμε το διαδίκτυο για τις κοινωνικές μας επαφές είναι αρκετά σημαντικό για να το αφήσουμε στα χέρια τρίτων.



Ο **Δημήτρης Τζώρτζης** είναι εκπρόσωπος της διαδικτυακής υπηρεσίας *Sharetribe* (<http://sharetribe.com/>), με την οποία μπορούμε να δημιουργήσουμε *online* χώρους για να μοιραστούμε πόρους με άλλους ανθρώπους στις κοινότητες μας. Επίσης συμμετέχει στο *OuiShare* (<http://ouishare.net/>), μια παγκόσμια κοινότητα (σχεδιαστών, επιχειρηματιών, ερευνητών, *hackers* και ένα σωρό άλλων) οι οποίοι συνεργάζονται για να επιταχύνουν τη στροφή προς μια πιο συνεργατική οικονομία. Είναι περίεργος (μεταξύ άλλων) για το πως μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε την τεχνολογία για να σπάσουμε τον πάγο μεταξύ αγνώστων, να συνδεθούμε ξανά με τους ανθρώπους γύρω μας και να αυξήσουμε την κοινωνική μας νοημοσύνη.



Η επανάσταση του “εμείς”! Κοινωνική καινοτομία: ομάδες, πρόσωπα, χώροι και δραστηριότητες στην Ελλάδα του 2013

*της Φαίδρας Σίμιτσεκ**

Οι καιροί είναι δύσκολοι. Η κρίση που βιώνουμε με τις οικονομικές, κοινωνικές ακόμα και οικολογικές διαστάσεις της μεταφράζεται από μερικούς σε μια αίσθηση ματαιότητας και στην πεποίθηση ότι το αύριο είναι χωρίς προοπτική. Η ανάγκη επιβίωσης και εξόδου από την κρίση επιβάλλει πλέον μία λέξη: καινοτομία. Καινοτομία σε πολύ δύσκολες συνθήκες, χωρίς κρατική βοήθεια, σε μια κοινωνία τσακισμένη ψυχικά και οικονομικά και όπου πολύ λίγο χρήμα κυκλοφορεί. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database) του 2013, η Ελλάδα έχει 27,6% ανεργία, 62,9% των νέων της είναι άνεργοι, ενώ 20% του πληθυσμού ζει κάτω από το όριο της φτώχειας. Έτσι χρειαζόμαστε όχι μόνο μια καινοτομία αιχμής (βλέπε τις πρωτοβουλίες Corallia (<http://www.corallia.org>) και το MIT enterprise forum Greece) (<http://www.mitefgreece.org>), στην Ελλάδα (<http://excellence.minedu.gov.gr/>) ή αλλού, αλλά και μια καινοτομία οριζόντια που να πηγάζει από τη βάση. Μια απόλυτη σύνδεση με την κουλτούρα του συμμετοχικού Web (η Ελλάδα είχε το 2012 το πιο χαμηλό ποσοστό χρήσης (<http://www.sepe.gr/default.aspx?pid=34&la=1&artID=4748>), 41%. του διαδικτύου σε σύγκριση με τα υπόλοιπα μέλη της Ε.Ε. και τον μέσο όρο της Ευρώπης που ήταν 59%) με τη δημιουργία δικτύων, την ενθάρρυνση της διαφάνειας στις συναλλαγές και την οριζόντια κυκλοφορία της πληροφορίας. Μια ελπίδα ότι με τον καιρό αυτή η νέα λογική θα ποτίσει δημιουργικά τον παραδοσιακό τρόπο που σκεφτόμαστε, που πράττουμε, που καταναλώνουμε, ακόμα και το πώς φερόμαστε επιχειρηματικά, το πώς διεκδικούμε ή διοικούμε. Μια ελπίδα ότι αυτό θα λειτουργήσει επίσης ως προάγγελος κοινωνικών αλλαγών.

«To Internet επαναπροσδιορίζει τον τρόπο που ζούμε ως κοινωνία» ~ Antonio Casilli (<http://www.bodyspacesociety.eu/>)

Στην Ελλάδα της κρίσης, πρωτότυπες προσεγγίσεις και καινοτομίες γεννιούνται από ανθρώπους ή ομάδες πολιτών οι οποίοι συνδέονται είτε λόγω του κοινού τους ενδιαφέροντος, της κοινής τους ανάγκης ή των κοινών τους πιστεύω μέσα από χώρους/ πλατφόρμες στον φυσικό ή στον ψηφιακό χώρο. Όλοι εμπνέονται από τη δυναμική του συν-πράττω, και από την ανάγκη υπέρβασης της λογικής του “εγώ”, υπέρ της δυναμικής του “εμείς” (<http://www.amazon.com/The-Empathic-Civilization-Global-Consciousness/dp/1585427659>) με αποτέλεσμα να αλλάζουν όσα ξέραμε μέχρι τώρα. Ένα νέο θεσμικό πλαίσιο διαμορφώνεται από το 2011 και επιτρέπει την ανάπτυξη του τομέα της κοινωνικής οικονομίας (με θεσμούς όπως, για παράδειγμα, οι Συνεταιριστικές Κοινωνικές Επιχειρήσεις (<http://koinsep.org/>)) δηλαδή της κοινωνικής καινοτομίας και εμφανίζεται ανάμεσα στο κράτος και στην αγορά για να καλύψει ανάγκες και αδυναμίες προς το συμφέρον του συνόλου.

Θα αποπειραθούμε να σκιαγραφήσουμε (<http://organosi20.gr/>) το οικοσύστημα (<http://maisquerefaire.fr/>) που διαμορφώνεται στην Ελλάδα, και ας είναι λιγότερο ανεπτυγμένο από ότι στην Ευρώπη. Θα αναφέρουμε μερικούς από τους πρωταγωνιστές, θα περιγράψουμε χώρους όπου πραγματοποιούνται καινοτομίες, την πρακτική που ακολουθείται, τα εργαλεία και τις μεθόδους που χρησιμοποιούνται, αναφέροντας επίσης τα οράματα στα οποία στηρίζονται όλα αυτά, καθώς και τους αποδέκτες τέτοιων πρωτοβουλιών.

«Μερικοί βλέπουν τα πράγματα όπως είναι και αναρωτιούνται γιατί. Άλλοι βλέπουν τα πράγματα όπως θα μπορούσαν να είναι και λένε γιατί όχι.» *Marc Twain*

Η κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία (http://en.wikipedia.org/wiki/Collaborative_consumption) αναπτύσσεται παγκοσμίως (<http://peopleandideas.gr/2011/08/17/consumerism-2/>) σε μια τεράστια κοινότητα ανθρώπων (<http://ouishare.net/>) διαφόρων οριζόντων που εργάζονται για να ενισχύσουν την μετάβαση από την παραδοσιακή οικονομία σε μια συνεργατική οικονομία της ανταλλαγής, της συνεργασίας, ανοιχτή και με κοινωνικό αντίκτυπο.

Αναπτύσσεται ραγδαία τα τελευταία χρόνια σε όλη τη χώρα, -αν και δίκτυα ανταλλαγής υπήρχαν και πριν τη κρίση-(για παράδειγμα αναφέρουμε την ομάδα Πελίτι (<http://www.peliti.gr/>) που από το 1995 συλλέγει, συντηρεί και διανέμει σπόρους τοπικών ποικιλιών και από το 2002 χειρίζεται ένα δίκτυο ανταλλαγής σε όλη τη χώρα). Έτσι συναντάμε δίκτυα πολιτών για ανθρωπιστικούς σκοπούς (ιατρεία, οδοντιατρεία, φαρμακεία), υπέρ των ατομικών δικαιωμάτων (π.χ. το Κυριακάτικο Σχολείο Μεταναστών (<http://www.ksm.gr/>), πρωτοβουλία μεταναστών/-τριών και Ελλήνων εθελοντών/-ριών για δωρεάν εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας σε εργαζόμενους μετανάστες και πρόσφυγες), με στόχο τη διανομή φαγητού (π.χ. το Μπορούμε (<http://www.boroume.gr/>) που δημιουργήθηκε από τρεις νέους ανθρώπους και συντονίζει τη διαδικασία προσφοράς περισσευούμενων τροφίμων σε όσους έχουν ανάγκη), ή κοινωνικά παντοπωλεία σε όλη τη χώρα που λειτουργούν χωρίς μεσάζοντες και προσφέρουν βασικά τρόφιμα πιο φτηνά απ' τον παραγωγό.

Δίκτυα με εναλλακτικό νόμισμα δραστηριοποιούνται σε όλη τη χώρα, με ιδιαίτερη δράση στο Βόλο (<http://www.tem-magnisia.gr/>). Όλοι μπορούν να συμμετάσχουν σ' αυτά και να προτείνουν υπηρεσίες ή προϊόντα που θα ανταλλάγουν στη συνέχεια π.χ. ένα κούρεμα και ρούχα έναντι της συντήρησης μιας αυλής. Ο συμμετέχων συλλέγει την τοπική ανταλλακτική μονάδα (TEM) και από ένα όριο και μετά είναι υποχρεωμένος να τα ξοδέψει. Ο οικονομικός συνεταιρισμός Οβολός (<http://www.ovolos.gr/>) στην Πάτρα, λειτουργεί από το 2009 με τοπικό εναλλακτικό νόμισμα, ένα σύστημα ανταλλαγής και μια τράπεζα χρόνου (<http://www.time-exchange.gr/>) (τέτοιες υπάρχουν σε άλλα 30 μέρη στην Ελλάδα) στην οποία τα μέλη ανταλλάσσουν για παράδειγμα μαθήματα γλώσσας με ιατρική παροχή. Στο ίδιο πνεύμα συναντάμε την κίνηση Sharetribe (<https://upatras.sharetribe.com/>) του Πανεπιστημίου της Πάτρας, της οποίας τα μέλη μπορούν να μοιράζονται αγαθά, υπηρεσίες, να συνταξιδεύουν ή να βρίσκουν συγκατοίκους.

Τομείς της νέας οικονομίας όπως ο συνεπιβατισμός (carpooling (<http://carpooling.gr/>) που δημιούργησαν φοιτητές ή το θυγατρικό Πάμε μαζί (<http://www.pamemazi.gr/>)), η ποδηλασία (<http://www.podilates.gr/>), αναπτύσσονται επίσης. Το κίνημα του αλληλέγγυου εμπορίου διαμορφώνει μια νέα συνεργασία μεταξύ παραγωγών, οργανώσεων, εμπόρων και καταναλωτών χωρίς μεσάζοντες που δυναμώνει τους μικρο-παραγωγούς και συνεταιρισμούς της Ελλάδας και προωθεί την βιώσιμη ανάπτυξη με την υιοθέτηση ήπιων, βιολογικών μεθόδων καλλιέργειας (Το Lacandona (<http://www.lacandona.gr/index.php/el/>), οι Αγροναύτες (<http://agronaftes.blogspot.gr/>)).

«Τα μυσεία προστατεύουν το παρελθόν μας, η ανακύκλωση το μέλλον μας.» *Theodor Wiesengrund Adorno*

Ένας καινούργιος κλάδος ανακύκλωσης και επαναχρησιμοποίησης για ένα σωρό αντικείμενα όπως βιβλία (<http://www.vivliothiki.org/>), παιδικά ρούχα (<http://babyfeat.gr/global/english/babyfeat-center/>), εξαπλώνεται. Όλο και περισσότερο προτιμάμε να δώσουμε, να ανταλλάξουμε, να ανακυκλώσουμε παρά να πετάξουμε και η καταναλωτική μας συνείδηση αλλάζει. Λείπει να συμπληρωθεί η προσπάθεια με τα repair café (<http://repaircafe.org/>) (επισκεύασε μόνος σου) που συναντά κανείς στη Βόρεια Ευρώπη και με την κίνηση του upcycle (<http://wiithaa.com/>).

Οι ομάδες διαχείρισης της πόλης είναι και αυτές πολυπληθείς στην Ελλάδα με πρωταγωνίστρια τους Atenistas (<http://atenistas.org/>) μια ζωντανή κοινότητα ανθρώπων διαφόρων ειδικοτήτων. Διοργανώνουν ποικίλες δραστηριότητες για μια καλύτερη πόλη με μόνο τους κίνητρο την πίστη σε μια πολύ καλύτερη Αθήνα και στην αναζωογονητική δύναμη της δράσης.

Ο χώρος των τεχνών και του πολιτισμού αναδιαμορφώνεται και αυτός με κοινωνικά ωδεία για παιδιά ή/ και για ενήλικες, με συλλεκτίβες (<http://www.alpha-movie.com/>) καλλιτεχνών και επαγγελματιών των media, κοινότητες του βιβλίου (<http://ekdoseisynadelfwn.wordpress.com/>), ένα πρωτότυπο σύστημα (<http://www.vivliothiki.org/>) ανταλλαγής βιβλίου, κοινωνικό καλλιτεχνείο (<http://www.kallitechnio.org/>) με ομάδες για θέατρο, βιβλίο, φωτογραφία, μουσική τζαζ κ.τ.λ.. Η Ηλιάνα Φωκιανάκη, επιμελήτρια και ιστορικός τέχνης δημιούργησε την πρώτη μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα γκαλερί τη State of Concept (<http://stateofconcept.tumblr.com/>) όπου Έλληνες καλλιτέχνες θα παρουσιάζουν τη δουλειά τους μέσω ατομικών και ομαδικών εκθέσεων αλλά θα βρίσκουν και υποστήριξη. Η ομάδα του ReMap4 (<http://remapkm.com/4/>) διοργανώνει κάθε δυο χρόνια από το 2006 ένα διεθνές φεστιβάλ σύγχρονης τέχνης με εκθέσεις, ανεξάρτητα projects και ειδικές εκδηλώσεις που αναδεικνύουν νέους καλλιτέχνες, επιμελητές αλλά και γκαλερί μέσα στην πόλη. Η διαδραστική πλατφόρμα City of Errors (<http://cityoferrors.com/>) απευθύνεται σε “όσους βρίσκουν, αντιμετωπίζουν και διορθώνουν τα λάθη της μεγαλούπολης” που λέγεται Αθήνα μέσα από μια σειρά ντοκυμαντέρ μικρού μήκους.

«Μίλα μου, θα ξεχάσω. Δείξε μου και ίσως θυμηθώ. Βάλε με να συμμετάσχω και θα καταλάβω.» Κινέζικη παροιμία

Τα εκπαιδευτικά μοντέλα αλλάζουν σε βάθος με τα MOOC (massive open online course) (http://en.wikipedia.org/wiki/Massive_open_online_course), την ανάπτυξη της διδασκαλίας peer-to-peer, που ανατρέπει τις σχέσεις μαθητή και δασκάλου και ενισχύει τον τρόπο μάθησης μέσα από την πράξη



και τον πειραματισμό. Σε αυτό το πλαίσιο, το δίκτυο του Future Library (<http://2013.futurelibrary.gr/>) θα ανοίξει σε τρεις μήνες σε 9 βιβλιοθήκες της Ελλάδας 9 χώρους που θα λειτουργούν ως media hub για εφήβους, μαθητές, φοιτητές, νέους επαγγελματίες, ανέργους και μετανάστες, προσφέροντας υπηρεσίες που έχουν ως επίκεντρο την ανάπτυξη της δημιουργικότητάς τους (“make-learn-play-relax-share”) γύρω από τις τέχνες, την τεχνολογία και την καινοτομία. Η κίνηση Trade School Athens (<http://tradeschool.coop/athens/class>) – ενός χώρου μάθησης που βασίζεται στην ανταλλαγή και όπου ο καθένας μπορεί να γίνει δάσκαλος- ξεκίνησε τον Μάρτιο 2013 και συνάντησε μεγάλο ενδιαφέρον από το κοινό. Ανέδειξε την ανάγκη της peer-to-peer μάθησης αλλά και την πολιτιστική διάσταση της κοινωνικής προσφοράς: χρειάζεται περισσότερη εκπαίδευση του ελληνικού κοινού σε πιο συμμετοχική συμπεριφορά που σέβεται περισσότερο την προσφορά των δασκάλων. Στο Tutorpool (<http://www.tutorpool.gr/>), καθηγητές προσφέρουν δωρεάν φροντιστηριακά μαθήματα καμιά φορά μέσω διαδικτυακής τηλεδιδασκαλίας ενώ το νεοσύστατο δίκτυο Gnosis (<http://www.gnosisnet.org/>), στοχεύει στην εξέλιξη της εκπαίδευσης στη χώρα μας, καλύπτοντας την ανάγκη για δικτύωση, καινοτομία και δημιουργία στον χώρο αυτό από άτομα και οργανισμούς. Οι πρωτοβουλίες του Hive (<http://www.hiveathens.org/popup-event/popup-workshops>) και του Athens Plaython (<http://athensplaython.org/en>) που διοργανώνουν ετησίως βιωματικά εργαστήρια ή διαδραστικά παιχνίδια δρόμου, εργαστήρια νέων τεχνολογιών και game design για μικρούς και μεγάλους ενθαρρύνουν τη μάθηση μέσα από τον πειραματισμό, την κατασκευή και τη δημιουργία.

«Την ψηφιακή καινοτομία, την ξεκινάς ή την υποφέρεις ...» Gilles Babinet (http://en.wikipedia.org/wiki/Gilles_Babinet)

Μιλώντας για medialab, αναφέρουμε την πρωτοβουλία Medialab session (<http://www.medialabsession.org/>) που αποσκοπεί στην εξέλιξη της δημοσιογραφίας και στην αναζήτηση των νέων ευκαιριών που προσφέρει ο ψηφιακός κόσμος στα σύγχρονα media. Στην Ελλάδα, παρόμοιες αναζητήσεις ίσως να αντιπροσωπεύονται από τα εργαστήρια 16 εβδομάδων hackademy (<http://www.hackademy.gr/2013/05/report-hackademy-training-programmes.html>) που διοργανώνει το Radiobubble (<http://www.radiobubble.gr/>), ένα ανοιχτό ραδιόφωνο που στηρίζεται σε μια κοινότητα εθελοντών- και με θέματα γύρω από τις νέες τεχνολογίες, τη δημοσιογραφία, τα media, την επικοινωνία και το ραδιόφωνο. Σε διαφορετικό μήκος κύματος, άλλοι δημοσιογράφοι που αισθάνονται αποκλεισμένοι από το πολιτικό σύστημα δημιούργησαν ένα ανεξάρτητο μηνιαίο περιοδικό το UNFOLLOW (<http://unfollow.com.gr/>) με πολιτική δημοσιογραφία και ρεπορτάζ, σχολιασμό και ανάλυση, λογοτεχνία και πολιτιστική κριτική με διαχείριση από τους συντάκτες του.



«Οι πέντε βασικές επιχειρηματικές ικανότητες είναι η συγκέντρωση, η διάκριση, η οργάνωση, η καινοτομία και η επικοινωνία.» Michael Faraday (http://en.wikipedia.org/wiki/Michael_Faraday)

Στους πρωταγωνιστές της καινοτομίας βρίσκονται βεβαίως οι start-ups. Το 2011 ο Βασίλης Νικολόπουλος (<http://www.epixeiro.gr/%CF%83%CF%87%CE%B5%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC%CE%BC%CE%B5-%CE%B5%CE%BC%CE%AC%CF%82>

[/2026-vnikolop](http://www.epixeiro.gr/%CF%83%CF%87%CE%B5%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC%CE%BC%CE%B5-%CE%B5%CE%BC%CE%AC%CF%82)), ιδρυτής της βραβευμένης διεθνώς start-up εταιρίας καινοτομίας Intelen (<http://www.intelen.com/>), εξηγούσε σε διαδικτυακό άρθρο (<http://www.startupvalley.gr/start-up-accelerators-αλλά-ελληνικά/>) ότι «η μεγάλη πλειοψηφία των νέων σήμερα στην Ελλάδα, όντας σε ένα οικοσύστημα που προωθούσε το Δημόσιο και το βόλεμα, δεν ξέρει να αναγνωρίζει και να λύνει προβλήματα και να δημιουργεί ιδέες και start-ups.» Γι' αυτόν, η αφύπνιση των νέων ανθρώπων, η μεταφορά της σωστής κουλτούρας, η εκπαίδευσή τους σε όλα τα στάδια του κύκλου ζωής ενός start-up και η βελτίωση του οικοσυστήματος για να ευαισθητοποιηθούν και να ψάξουν να βρουν προβλήματα να λύσουν είναι προτεραιότητα. Χώροι όπως η Hellenic Start-up Association (<http://hellenicstartups.gr/>), το co-working space Colab (<http://colabworkspace.com/>), Loft2work (<http://www.loft2work.gr/>) και το νεοσύστατο coworking place και maker space The Cube (<http://www.thecube.gr/>), εξυπηρετούν αυτούς τους στόχους, ενώ το ετήσιο Start-up live Athens (<https://www.facebook.com/startupliveathens>), το Metavallon (<http://www.metavallon.org/>) ή το Aephoria.net (<http://www.aephoria.net/>), παρέχουν υποστήριξη στις νεοφυείς επιχειρήσεις μέσα από ένα σύστημα επιλογής, εκπαίδευσης και ενίσχυσης.

«Οι ανθρώπινες κοινωνίες διαφέρουν σε πολλούς ανεξάρτητους παράγοντες που επηρεάζουν τη δεκτικότητα τους στην καινοτομία.» Jared Diamond

Ένας χώρος όπου εκκολάπτεται παγκοσμίως η νέα καινοτομία είναι τα Fablabs, εργαστήρια συνδεδεμένα ως επί το πλείστον με τα Πανεπιστήμια, εξοπλισμένα με μηχανήματα όπως εκτυπωτές τρισδιάστατους, που καλύπτουν κατασκευή αντικειμένων από τον καθένα χάρη στη ψηφιακή σύλληψη. Συνδεδεμένα μεταξύ τους σ' ένα παγκόσμιο δίκτυο βασίζονται στην αξία της συνεργατικότητας μέσω της της μάθησης peer-to-peer, του μοιράσματος της πληροφορίας και διευκολύνουν τη μετάβαση από το πρωτότυπο στη μικρή σειρά παραγωγής. Η Ελλάδα απέκτησε πρόσφατα το δικό της fablab (<http://fablabathens.gr/>) με την υποστήριξη πολλών φορέων: Μετσόβειο Πολυτεχνείο (<http://www.ntua.gr/index.html>), Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος (http://portal.tee.gr/portal/page/portal/TEE_HOME/TEE_HOME_NEW), ΜΚΟ MyCity-me (<http://mycity-me.com/>) της Αρετής Μαρκοπούλου, ελληνική εταιρεία ελεύθερου και ανοιχτού λογισμικού ΕΛΛΑΚ (http://www.ellak.gr/?option=com_content&task=view&id=6874) που προωθεί τη χρήση και την ανάπτυξη ελεύθερου λογισμικού για την εκπαίδευση, δημόσια διοίκηση και την επιχειρηματικότητα και τέλος ίδρυμα P2P Foundation (<http://p2pfoundation.net/Greece>), μια παγκόσμια κοινότητα ερευνητών και υποστηρικτών που παρακολουθεί και καταγράφει την εξέλιξη της δυναμικής peer-to-peer στην κοινωνία και την πρακτική ανοιχτού λογισμικού και τεχνολογίας.

Άλλος χώρος καινοτομίας προέρχεται από τα hackerspaces. Η ελληνική πλατφόρμα του hackerspace.gr (http://hackerspace.gr/wiki/Main_Page), αφιερωμένη στο δημιουργικό hacking κώδικα (open-code) και (open-hardware) κατασκευές. Ακολουθεί το σλόγκαν «I love to share» και αποδέχεται ως μέθοδο δράσης την Do-ocracy (<https://www.noisebridge.net/wiki/Do-ocracy>) που αναπτύχθηκε σε κοινότητες όπως αυτή του πολυβραβευμένου αμερικάνικου Noisebridge (<https://www.noisebridge.net/>). Οι άνθρωποι που την απαρτίζουν επιλέγουν οι ίδιοι το τι θέλουν να κάνουν και το πραγματοποιούν. Ο χώρος έχει ελεύθερη είσοδο και σε αντάλλαγμα τα μέλη προσφέρουν τη δημοσίευση των πρωτοκόλλων εργασίας και των αποτελεσμάτων τους προς ελεύθερη χρήση. Μέσα από τους κόλλους των hackerspaces βγήκαν άνθρωποι όπως ο Mitch Altman (http://en.wikipedia.org/wiki/Mitch_Altman) που θεωρείται από τους πρωτοπόρους της εικονικής πραγματικότητας.



Ο Μαικήνας (<http://en.wikipedia.org/wiki/Patronage>) προσφέρει: μια υλική υποστήριξη, χωρίς άμεσο αντάλλαγμα, σε ένα έργο ή έναν άνθρωπο για την εξάσκηση μιας δραστηριότητας γενικού οφέλους

Το crowdfunding ή αλλιώς συμμετοχική χρηματοδότηση δημιουργικών προτζεκτ- είναι ο νέος τρόπος χρηματοδότησης της δημιουργικής πρωτοβουλίας η οποία απελευθερώνει τους δημιουργούς από τις παραδοσιακές πηγές χρηματοδότησης όπως είναι οι τράπεζες, τα δάνεια κ.τ.λ.. Επιχειρήσεις, startups, σύλλογοι, Μ.Κ.Ο. μπορούν να χρηματοδοτήσουν το έργο τους με αυτόν τον τρόπο και να ζητήσουν τη βοήθεια οποιουδήποτε ενδιαφερόμενου, προσφέροντας παράλληλα δώρα ανάλογα με το ποσό χρηματοδότησης. Ανά τον κόσμο υπάρχουν πολλές πλατφόρμες (όπως για παράδειγμα οι <http://www.kickstarter.com/> και <http://www.kisskissbankbank.com/en>). Στην Ελλάδα δυο πλατφόρμες (<http://www.groopio.com/> και <http://go-go-fund.gr/?lang=en>) λειτουργούν παράλληλα με μια αμερικάνικη (https://www.indiegogo.com/explore?utf8=%E2%9C%93&filter_title=Greece) όμως ακόμα υπάρχει πολύ χαμηλή κινητικότητα.

«Δεν θα εφεύρουμε εκ νέου τα εργαλεία της επικοινωνίας και της συλλογικής σκέψης χωρίς να επανεφεύρουμε τη δημοκρατία, μια δημοκρατία παντού συμμετοχική, ενεργή, ατομική» Pierre Lévy (http://www.editions-ladecouverte.fr/catalogue/index-L_intelligence_collective-9782707126931.html)

Ένας άλλος τρόπος υποστήριξης της καινοτομίας -εξαιρετικά δημιουργικός- είναι το λεγόμενο crowdsourcing δηλαδή η συμμετοχή και η συμπλήρωση μικρών εργασιών από τους χρήστες της πλατφόρμας. Συνήθως αφορά στον κόσμο της γνώσης όπως για παράδειγμα στη επίλυση μαθηματικών προβλημάτων (<http://peopleandideas.gr/2012/10/22/education-2-science-2-web/>), στη συλλογή δεδομένων για τη φύση, τα άστρα, στη συνεταιριστική συγγραφή της εγκυκλοπαιδείας Wikipedia (http://el.wikipedia.org/wiki/Ελληνική_Βικιπαίδεια) αλλά συναντάται και άλλου όπως στο σχεδιασμό και στην παραγωγή και αγορά ρούχων σχεδιαστών (Threadless (<http://www.threadless.com/>) μια κοινότητα 2.000 καλλιτεχνών) . Στην Ελλάδα είναι ελάχιστα ανεπτυγμένη. Η ελληνική Wikipedia απαριθμεί (27/9/2013) μόνο 104.000 λήμματα (<http://el.wikipedia.org/wiki/Ειδικό:Στατιστικά>) παρά τις προσπάθειες (<http://www.vivlchalkida.gr/article.php?id=74>) εμπλουτισμού της.

Η διάθεση δεδομένων προς χρήση από όλους (<http://okfn.org/>) (βλέπε π.χ. τη δωρεάν διάθεση (<http://www.geodata.gov.gr/geodata/>) γεωχωρικών δεδομένων της ευρύτερης Δημόσιας Διοίκησης και όπου κανείς μπορεί να πάρει, να δώσει ή να χρησιμοποιήσει δεδομένα ή ακόμα το Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών (ΕΑΔΔ <http://phdtheses.ekt.gr/eadd/>) όπου συγκεντρώνεται με ελεύθερη πρόσβαση το σύνολο των διδακτορικών διατριβών που έχουν εκπονηθεί στα ελληνικά) και η δημοσίευση σε β-version ενός πρότζεκτ, ενός προϊόντος κ.τ.λ. σε μια έκδοση μη οριστική προσφέρει το πλεονέκτημα ότι μπορεί να προσαρμοστεί στις ανάγκες των χρηστών. Όλα αυτά είναι μέθοδοι ενίσχυσης της νέας οικονομίας και βρίσκονται στα πρώτα τους βήματα στην Ελλάδα.

«Ο κόσμος έχει τόσο αλλάξει που οι νέοι πρέπει να εφεύρουν τα πάντα ξανά: έναν τρόπο να ζουν μαζί, θεσμούς, ένα τρόπο να είναι, να μαθαίνουν και να γνωρίζουν.» ~ Michel Serres (<http://peopleandideas.gr/2012/12/13/serres-2/>)

Ποιοι τομείς της παραγωγής και της διοίκησης θα επαναπροσδιοριστούν λόγω αυτών των νέων πρακτικών; Τι θα αλλάξει στο τρόπο που σχεδιάζουμε και παράγουμε προϊόντα και υπηρεσίες; Θα διαδραματιστεί τελικά μια επανάσταση όπως αυτή που συνέβη με τη βιομηχανία της μουσικής; Ποια θα είναι τα επικρατέστερα συστήματα καινοτομίας και πώς θα επηρεάσουν τα οικονομικά μοντέλα που ξέρουμε; Ποια οράματα θα υιοθετηθούν τελικά από την κοινωνία;

Δεν μπορούμε ακόμα να απαντήσουμε στα ερωτήματα αυτά αλλά σίγουρα μια νέα τάξη πραγμάτων γεννιέται στην Ελλάδα και αλλού (<http://peopleandideas.gr/2013/05/16/creative-class-power/>), μια οικονομία της δημιουργίας αναπτύσσεται και ας δυσκολεύονται οι παραδοσιακές δυνάμεις να την αναγνωρίσουν. Πρόκειται για οικονομία που δίνει διέξοδο σε μια κοινωνία τελματωμένη. Διέξοδο μέσα από την καινοτομία με επίκεντρο τον άνθρωπο που προσφέρει έναν νέο τρόπο (<https://www.youtube.com/watch?v=jZUp7hoy3h4>) συνύπαρξης και ανάπτυξης;



Η Φαίδρα Σίμιτσεκ είναι η δημιουργός, εμπνεύστρια και διαχειρίστρια του People & Ideas (<http://www.peopleandideas.gr/>), ενός ανοιχτού μέσου για τον πολιτισμό, την επιστήμη και την κοινωνία, σχεδιασμένου με βάση τις αρχές της δια βίου μάθησης και με ιδιαίτερη έμφαση στις νέες και καινοτόμες πρακτικές. Παράλληλα, έστησε με άλλους το Trade School Athens (<http://tradeschool.coop/athens/class>), ένα διαφορετικό σχολείο που βασίζεται στην ανταλλαγή καθώς και το Biocafé (<https://www.facebook.com/biocafegr?ref=hl>), μια σειρά συναντήσεων για το ευρύ κοινό που αποσκοπούν στη διάχυση των προόδων της Βιολογίας και της σημασίας τους. Βιοχημικός με μεταπτυχιακό και διδακτορικό, νυν μπλόγκερ, εξερευνά και αφηγείται τον πολιτισμό του χθες, του σήμερα και του αύριο σε όλες τις εκφράσεις του. Αγαπημένα θέματα: νέες τεχνολογίες & κοινωνία, επιστημονική κουλτούρα, επιστήμη & τέχνη, επιστήμη & κοινωνία, τέχνη, φιλοσοφία και design.



Η αυτο-οργάνωση στην ελληνική κοινωνία της κρίσης

της *Ελένης-Ρεβέκκας Στάιου**

Με την οικονομική κρίση να είναι συνοδοιπόρος μας εδώ και 4 περίπου χρόνια και με τα αποτελέσματά της να γίνονται ολοένα και πιο φανερά στην καθημερινότητά μας και στην ψυχολογία μας, θεωρούμε πλέον τις διάφορες πρωτοβουλίες των πολιτών για αλληλεγγύη και βοήθεια των συνανθρώπων μας φυσιολογικό φαινόμενο. Δεν ήταν όμως πάντα έτσι.

Όταν ξεκίνησαν να εμφανίζονται δειλά-δειλά στις αρχές, παίρνοντας και κάποια δημοσιότητα από τα παραδοσιακά ΜΜΕ, οι πρωτοβουλίες αυτές, συνηθισμένες στο εναλλακτικό περιβάλλον των social media, γνώρισαν μια άλλου είδους φήμη στο ευρύ κοινό. Κάποιες από αυτές ξεφούσκωσαν, κάποιες άλλες όμως διατηρήθηκαν, δυνάμωσαν και εξελίχθηκαν με την δύναμη της κοινωνίας και των πολιτών.

Οι αυτο-οργανώσεις αυτές προήλθαν σε μεγάλο βαθμό από ανθρώπους που συγκεντρώθηκαν, είδαν κάποια κενά και θέλησαν να τα καλύψουν. Πολλές φορές έχοντας ως παράδειγμα αντίστοιχες αυτο-οργανώσεις από το εξωτερικό, προσπάθησαν να προσαρμόσουν αυτό το νέο είδος κοινωνικού μορφώματος στα ελληνικά δεδομένα, με ό,τι ιδιαιτερότητες περιλαμβάνουν αυτά. Πολλές από τις πρακτικές που υιοθετήθηκαν δεν ήταν άγνωστες στην επαρχία, όπως για παράδειγμα οι ανταλλαγές ειδών. Ήταν άγνωστες όμως στα αστικά κέντρα όπου ανέκαθεν υπήρχε το μεγαλύτερο πρόβλημα.

Αν προσπαθήσει κανείς να καταλάβει τι είναι οι αυτο-οργανώσεις θα δει ότι είναι κάτι ανάμεσα σε ομάδες, κινήματα, οργανώσεις, πρωτοβουλίες της κοινωνίας των πολιτών, κοινότητες, δράσεις κοινωνικής οικονομίας και οικονομίας της αλληλεγγύης. Είναι κάτι από όλα, με επιλεγμένα χαρακτηριστικά από την κάθε κατηγορία. Οι περισσότερες από αυτές τις πρωτοβουλίες λειτουργούν από εθελοντές με κοινά ενδιαφέροντα και στόχους, παίρνουν τις αποφάσεις τους με δημοκρατικές και οριζόντιες διαδικασίες, είναι ανεπίσημες και δεν έχουν στην πλειοψηφία τους καμία νομική μορφή, παράγουν κοινωνικό κεφάλαιο, είναι ανεξάρτητες από τις δημόσιες αρχές, υπερασπίζονται την αλληλεγγύη και την υπευθυνότητα και αυτά που παράγουν προκύπτουν από τους ίδιους τους συμμετέχοντες.

Στην διάρκεια της «ζωής» τους, κάποιες από αυτές μπορεί να αλλάξουν χέρια, να περάσουν στο κράτος ή να δεχτούν την βοήθειά του σε ορισμένα θέματα που είναι εκτός της ακτίνας δράσης τους. Επίσης μπορεί να δηλώσαν προτιμήσεις σε πολιτικά κόμματα και πεποιθήσεις. Κάποιες από αυτές παρήκμασαν γρήγορα, πριν καν ξεκινήσουν να λειτουργούν. Σίγουρα όμως υπήρχε η θέληση να δοκιμάσουν κάτι εναλλακτικό που θα κάνει τους πολίτες να ξεφύγουν από τις δυσκολίες της ζωής τους, να καλύψουν πρακτικά και ψυχολογικά κενά τους αλλά και να βοηθήσουν ο ένας τον άλλον στα πλαίσια της αλληλεγγύης χωρίς κάποιο αντάλλαγμα.

Οι δράσεις αυτές ποικίλουν ως προς το αντικείμενό τους. Βλέπουμε πρωτοβουλίες για θέματα πολύ πρακτικά και άμεσης ανάγκης όπως κοινωνικά ιατρεία και φαρμακεία εθελοντών ή ακόμα και συγκέντρωση τροφίμων ή κοινωνικές κουζίνες για τους ανθρώπους που δεν έχουν ούτε καν να φάνε. Βλέπουμε πρωτοβουλίες που οδηγούν σε πιο εναλλακτικούς τρόπους ζωής και κοινωνικοποίησης όπως τα εναλλακτικά νομίσματα, ο συνεπιβατισμός, οι κοινότητες ανταλλαγής υπηρεσιών και πραγμάτων, οι τράπεζες χρόνου κ.ά. Υπάρχουν όμως και πρωτοβουλίες που ασχολούνται με πρακτικά θέματα που αφορούν όλο το κοινωνικό σύνολο, όπως η φροντίδα πόλης/γειτονιάς ή η φροντίδα της φύσης όπου οι πολίτες αναλαμβάνουν εθελοντικά να διορθώσουν κακώς κείμενα του περιβάλλοντος στο οποίο κινούνται. Υπάρχουν φυσικά και οι δράσεις που δεν καλύπτουν κάποιο κενό άμεσης ανάγκης αλλά έχουν να κάνουν με την τέχνη, με τα μαθήματα, με σεμινάρια, τα οποία όμως είναι και αυτά απαραίτητα για την κοινωνική ζωή ενός συνόλου. Παρατηρούμε λοιπόν ότι μέσα από αυτές τις οργανώσεις καλύπτεται ένα ευρύ φάσμα κοινωνικών αναγκών και δραστηριοτήτων που θα έπρεπε να καλύπτεται, σε ένα ποσοστό τουλάχιστον, από το κράτος. Αφού το κράτος αδυνατεί, οι πολίτες αναλαμβάνουν δράση και προσπαθούν να καλύψουν το κενό.

Η διασπορά αυτών των πρωτοβουλιών στην Ελλάδα είναι μεγάλη, καθώς εξαπλώνονται από άκρη σε άκρη της χώρας. Είναι βέβαια περισσότερες στα μεγάλα αστικά κέντρα, όπου είναι και πιο φανερές οι επιπτώσεις της κρίσης, αλλά υπάρχουν και σε μικρότερες πόλεις και χωριά, όπου οι κοινωνίες είναι μικρές και οι άνθρωποι είναι κοντά ο ένας στον άλλον. Αυτό σημαίνει ότι έχουν ξεπεράσει ήδη ένα εμπόδιο, αυτό της εμπιστοσύνης. Ειδικά στις ανταλλαγές ειδών και υπηρεσιών, η εμπιστοσύνη είναι πολύ σημαντικό κομμάτι της όλης διαδικασίας.

Η επιτυχία αυτών των πρωτοβουλιών δεν πέρασε απαρατήρητη από τους κρατικούς φορείς, οι οποίοι θέλησαν να κάνουν και αυτοί αντίστοιχους θεσμούς. Κοινωνικά παντοπωλεία, φαρμακεία, ιατρεία, φροντιστήρια δημιουργούνται σε δήμους που έχουν ανάγκες. Μερικοί πήγαν και ένα βήμα παρακάτω και δημιούργησαν ανταλλακτήρια πραγμάτων, τράπεζες τροφίμων, ιματιοθήκες αλλά και τράπεζες χρόνου που περιλαμβάνουν και εναλλακτικά νομίσματα.



Για πολλές από αυτές τις δράσεις βρισκόμαστε στον δεύτερο ή και στον τρίτο χρόνο ύπαρξης και λειτουργίας τους. Όπως σε πολλές περιπτώσεις έτσι και εδώ, βλέπουμε να αναδύονται αυτο-οργανώσεις υβρίδια οι οποίες πραγματοποιούν πολλές και διαφορετικές δράσεις, δεν είναι πλέον εστιασμένες σε ένα θέμα. Ομάδες πολιτών μαζεύουν τρόφιμα, κάνουν εθελοντικές αιμοδοσίες, βάζουν την παιδική χαρά της γειτονιάς, φυτεύουν δέντρα και πραγματοποιούν μαθήματα διαφόρων ειδών. Αρκεί λοιπόν να βρει κάποιος μια τέτοια ομάδα στην γειτονιά του και να ενταχθεί. Κάποιες από αυτές είναι ανοιχτές σε νέα μέλη, κάποιες είναι πιο κλειστές και δεν ανοίγονται εύκολα στο κοινό. Άλλη μία εξέλιξη είναι και η μεταξύ τους οργάνωση. Πλέον δεν είναι η κάθε μία αυτο-οργάνωση μόνη της. Αρχίζουν να συνεργάζονται και να καλύπτει η μία τα κενά της άλλης ενώ από το 2012 έχουν ξεκινήσει να οργανώνονται και σε μεγαλύτερη κλίμακα με το πρώτο φεστιβάλ αλληλέγγυας οικονομίας, όπου και μαζεύτηκαν αυτο-οργανώσεις από όλη την Ελλάδα για να μιλήσουν γι αυτό που κάνουν, να σχεδιάσουν νέες δράσεις αλλά και να κάνουν επιτόπου σεμινάρια και άλλες δραστηριότητες. Σκοπεύουν μάλιστα να επαναλάβουν το φεστιβάλ με ακόμα μεγαλύτερη συμμετοχή.

Η διάρκεια ζωής τους είναι δύσκολο να εκτιμηθεί. Υπάρχουν παραδείγματα που όμως είπαμε εξαφανίστηκαν πριν καν προλάβουν να δράσουν αλλά υπάρχουν και παραδείγματα που συνεχίζουν δυναμικά και δεν φαίνονται να έχουν σκοπό να φύγουν από το πεδίο σύντομα.

Παρατηρώντας όλες αυτές τις προσπάθειες, που είναι πλέον πολύ εύκολο να βρεθούν, διαπιστώνουμε ότι η ελληνική κοινωνία μέσα από την οικονομική δυσκολία μπόρεσε να βρει έναν τρόπο να αναπληρώσει ό,τι της λείπει. Όχι μόνο καλύπτει τα κενά, αλλά ανακαλύπτει και δυνατότητες που δεν ήξερε ότι είχε, που είχαν να φανούν από παλιότερες και πιο δύσκολες στιγμές. Η αλληλεγγύη που είναι και ο συνδετικός κρίκος όλων αυτών των δράσεων ήταν ανέκαθεν χαρακτηριστικό της ελληνικής κοινωνίας, αν και όχι πάντα με καλά αποτελέσματα, και τώρα βρήκε την ευκαιρία να «εκφραστεί» πρακτικά στην πιο καίρια στιγμή.

Αυτό που μένει να φανεί είναι αν οι αυτο-οργανώσεις αυτές διατηρηθούν και όταν η κρίση περάσει και δεν θα είναι τίποτα άλλο παρά μια κακή ανάμνηση. Εκεί θα αποδειχθεί αν όντως υπήρξε αλλαγή στον τρόπο σκέψης της κοινωνίας προς ένα άλλο μοντέλο παραγωγής κεφαλαίου, κοινωνικού αυτήν την φορά, ή αν το σημερινό κίνημα της αυτό-οργάνωσης απλά ήταν ένας τρόπος να επιζήσουμε στα δύσκολα και μετά να επιστρέψουμε στους κανονικούς μας ρυθμούς, έστω και αν αυτοί οι ρυθμοί μας οδήγησαν εδώ που είμαστε τώρα.



Η Ελένη-Ρεβέκκα Στάιου είναι Υποψήφια Διδάκτωρ, Εργαστήριο Νέων Τεχνολογιών στην Επικοινωνία, την Εκπαίδευση και τα ΜΜΕ, Τμήμα Επικοινωνίας και ΜΜΕ, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.



Τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνίας στις συναλλαγές: ένα ερώτημα αντεστραμμένο

της *Ειρήνης Σωτηροπούλου**

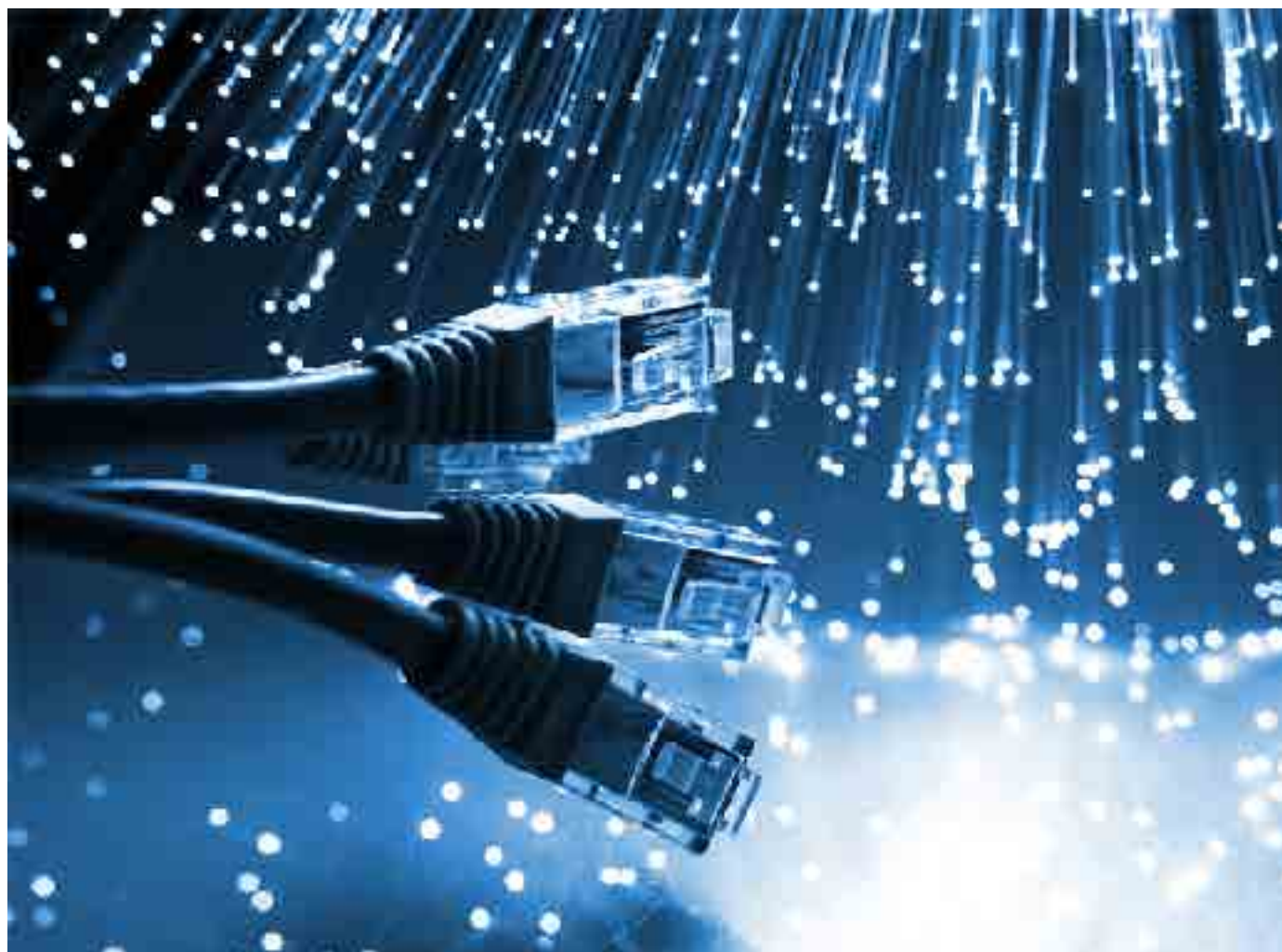
Συχνά βρίσκομαι αντιμέτωπη με το ερώτημα, πως επηρεάζουν οι σύγχρονες τεχνολογίες επικοινωνίας και πληροφόρησης την οικονομία, ιδίως όμως το χρηματοπιστωτικό σύστημα και τις μεθόδους συναλλαγής, κυρίαρχες και μη κυρίαρχες. Σε πρώτο επίπεδο, η ερώτηση αφορά στις ψηφιακές τεχνολογίες που έχουν αναπτυχθεί τις τελευταίες δεκαετίες και στην πιθανή επιρροή τους στην οικονομική δραστηριότητα. Με την ευκαιρία μάλιστα της δημοσιότητας που έχουν λάβει τα δίκτυα ανταλλαγής, τα παράλληλα νομίσματα και άλλες μέθοδοι διανομής της παραγωγής, το ερώτημα μετατίθεται στην έκταση που οι τεχνολογίες αυτές συνέβαλαν ή μπορούν να συμβάλουν στην ανάπτυξη και εξάπλωση μεθόδων συναλλαγής και διανομής που έχουν άλλους στόχους από την κυρίαρχη οικονομία και το επίσημο νόμισμα που κυκλοφορεί σε αυτήν.

Σε δεύτερο επίπεδο όμως το ίδιο το ερώτημα φαίνεται εντελώς αντεστραμμένο. Οι μέθοδοι συναλλαγής είναι οι ίδιες πληροφοριακά συστήματα ή/και συστήματα επικοινωνίας/διαβίβασης μηνυμάτων. Μάλιστα, πρόκειται για συστήματα πολύ παλαιά και εξαιρετικώς πολυεπίπεδα σε σχέση με τα ψηφιακά πληροφοριακά συστήματα που έχουμε σήμερα στη διάθεσή μας. Αν μάλιστα, στις μεθόδους συναλλαγής συμπεριλάβουμε και τις διευθετήσεις για συλλογική παραγωγή, διανομή και αναδιανομή χωρίς της μεσολάβηση ατομικής ιδιοκτησίας, αλλά και τις συλλογικές συμφωνίες για τη διαχείριση των κοινών, τότε μάλλον οι τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνίας που θεωρούμε «σύγχρονες» υπολείπονται των παλαιότερων. Αυτό ισχύει όχι μόνο ως προς το πολύπλευρο των αναγκών που χρειάζεται να καλύπτουν, αλλά και ως προς τη συνειδητή διαμόρφωσή τους για την εξασφάλιση των πολιτικο-οικονομικών αποτελεσμάτων, άλλοτε υπέρ και άλλοτε εναντίον της διαμόρφωσης εκμεταλλευτικών πρακτικών.

Βεβαίως οι ψηφιακές τεχνολογίες που διαθέτουμε σήμερα έχουν διάφορες δυνατότητες τις οποίες δεν έχουμε ανακαλύψει ή συνειδητοποιήσει ακόμη. Οι τεχνολογίες συναλλαγής πάλι, ως αρχαιότερες, φέρουν όχι μόνο το πληροφοριακό φορτίο που αφορά στην οικονομία σήμερα, αλλά και όλες τις πληροφορίες από την ιστορική τους πορεία μέσα σε κάθε κοινότητα και γεωγραφική περιοχή. Η πολιτική και ψυχολογική ένταση που οι τεχνολογίες συναλλαγών ενέχουν, έγκειται ακριβώς στην πληθώρα των πληροφοριών που περιέχουν. Αυτές τις πληροφορίες κάθε χρήστης/ια ή δέκτης/ις ή παρατηρητής/ια των μεθόδων συναλλαγής, τις αναγνωρίζει και κατανοεί, άλλες περισσότερο και άλλες λιγότερο, αναλόγως με τις δικές του/της εμπειρίες, γνώσεις και αναζητήσεις.

Δεν είναι σύμπτωση άλλωστε ότι πολλά κινήματα θεωρούν ζήτημα αρχής την διατύπωση έστω γενικών θέσεων για τις μεθόδους συναλλαγής. Υπέρ ή κατά του χρήματος, υπέρ ή κατά της δωρεάν διάθεσης, υπέρ ή κατά της ανταλλαγής. Αυτό είναι επίσης ένα ερώτημα που αντιμετωπίζω κι εγώ συχνά, μια και μου ζητούν γενικά και αόριστα να πάρω θέση υπέρ ή κατά, ωσάν οι μέθοδοι συναλλαγής να είναι προαιώνιες αξίες, αυθύπαρκτες και εξω-κοινωνικά προερχόμενες, και όχι εργαλεία που προέρχονται από την κοινωνία και χρησιμοποιούνται για την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων. Ακόμη και τις καλύτερες προθέσεις να έχεις, λοιπόν, μια γενική θέση «είμαι υπέρ της ανταλλαγής, είμαι κατά της ανταλλαγής» δεν βοηθά κανέναν, ειδικά αν δεν ληφθούν υπ' όψη οι συνθήκες και προπαντός οι σχέσεις εξουσίας σε μια συναλλαγή.

Στη μεγάλη ιστορία των πληροφοριακών συστημάτων που λέγονται χρήμα, χρέος, νόμισμα, ανταλλαγή, συλλογική γαία, χαρίσματα και χαιρετίσματα, κολλεγιές και επιταγές, χρεώγραφα και αξιόγραφα, είναι εμφανής η πολιτικο-οικονομική πάλη ανθρώπων, ομάδων και κοινοτήτων. Κάθε πλευρά, ατομικά ή/και συλλογικά επεχείρησε και επιχειρεί μέσα από αυτά τα πληροφοριακά συστήματα την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων και μεταβολών. Επομένως, περισσότερο ανιστορική και από την δαιμονοποίηση του χρήματος, είναι η αγιοποίηση της αχρήματης συναλλαγής. Είναι δυνατόν να πιστεύει κανείς ότι δεν υπάρχει εκμετάλλευση χωρίς χρήμα, όταν ζούμε σε μια κοινωνία όπου η καπιταλιστική πατριαρχία αρπάζει μεγάλο μέρος της αξίας της απλήρωτης εργασίας που παρέχεται μέσα στα νοικοκυριά, στις γειτονιές και σε κοινότητες κάθε είδους; Αν μάλιστα λάβουμε υπ' όψη μας τις αχρήματες εκμεταλλευτικές πρακτικές που υπήρχαν πολύ εκτεταμένες μέχρι πριν μερικές δεκαετίες στην Ελλάδα, τότε φαίνεται ότι αφ' ενός το όλο ζήτημα είναι πολυπλοκότερο από έναν άξονα «άσπρο-μαύρο», αφ' ετέρου η ψηφιακή αποτύπωση μιας συναλλαγής δεν την απαλλάσσει από τις υλικές της παραμέτρους και συνέπειες, ειδικά αν αυτές δημιουργούν σχέσεις ανισότητας και αδικίας.



Με αυτήν την έννοια, η ερώτηση για τον ρόλο των ψηφιακών τεχνολογιών επικοινωνίας και πληροφόρησης στην εξέλιξη των μεθόδων συναλλαγής, δεν μπορεί να ξεφύγει από την ιστορία αυτών των τελευταίων. Ούτε μπορεί να απαλλαγεί από την παραδοχή ότι η εκλέπτυνση ενός πληροφοριακού συστήματος γίνεται τεχνολογικά προς την κατεύθυνση προς την οποία εξυπηρετούνται οι ανάγκες και τα συμφέροντα των κοινωνικών ομάδων που ελέγχουν κάθε φορά του συγκεκριμένο πληροφοριακό σύστημα. Και βέβαια, μια και κανένας έλεγχος δεν είναι ποτέ απόλυτος, κάθε πληροφοριακό σύστημα μπορεί να αποτελέσει πεδίο κοινωνικής διεκδίκησης και πολιτικού αγώνα, με χρήσεις που μπορεί να διαφέρουν ανάλογα με την κοινωνική ομάδα που το χρησιμοποιεί.

Αυτό σημαίνει (και εξηγεί) κατά πρώτο λόγο, ότι όσο εξελιγμένες και εάν είναι οι ψηφιακές τεχνολογίες επικοινωνίας, πολύ συχνά δεν καλύπτουν πλήρως – ή δεν καλύπτουν καθόλου – τις ανάγκες μιας μεθόδου συναλλαγής. Με άλλα λόγια, δύο τεχνολογίες πληροφόρησης μπορεί να έχουν και διαφορετική υλική αποτύπωση, αλλά κυρίως μπορεί να είναι ασύμβατες μεταξύ τους, ακριβώς διότι τόσο η κατασκευή τους, όσο και η μετέπειτα χρήση τους διαφέρουν ως προς το ότι σε αυτές ενεπλάκησαν διαφορετικές κοινωνικές ομάδες και σε διαφορετικούς συνδυασμούς πολιτικής επιρροής, ιεραρχίας και αντίστασης.

Το ασύμβατο δύο πληροφοριακών συστημάτων δεν σχετίζεται τόσο με τον φορέα υλικής αποτύπωσης, όσο με βαθύτερα δομικά τους χαρακτηριστικά. Μπορεί, ωστόσο, να σχετίζεται και με τον υλικό φορέα: για παράδειγμα, σε μια κοινότητα χωρίς επαρκή ηλεκτροδότηση, ένα τέλειο σύστημα ψηφιακών συναλλαγών δεν μπορεί να χρησιμεύσει σε τίποτε. Κυρίως όμως, όταν δυο πληροφοριακά συστήματα είναι ασύμβατα, αυτό συνδέεται με τις ανάγκες των χρηστών και τις στοχεύσεις του κάθε συστήματος.

Ένα χρηματοπιστωτικό σύστημα που έχει σχεδιαστεί για να πληροφορεί πού υπάρχουν μεγαλύτερες πιθανότητες κέρδους, ανεξαρτήτως κοινωνικών συνεπειών, και ποιός ήταν ο πιο επιτυχημένος στο να αρπάζει αδίστακτα φυσικούς και ανθρώπινους πόρους δεν είναι συμβατό με ένα πληροφοριακό σύστημα, το οποίο έχει άλλους στόχους. Πόσο συμβατό είναι το κυρίαρχο χρηματοπιστωτικό σύστημα με το πληροφοριακό σύστημα που με λέξεις και σημεία ενημερώνει όλα τα μέλη της κοινότητας ότι κάθε μέρα πιάτα με φαγητό πηγαινοέρχονται από το ένα σπίτι στο άλλο, ώστε κανένα τραπέζι να μην είναι άδειο, ούτε καν διατροφικά μονότονο και λειψό; Να σημειώσουμε εδώ ότι η ασυμβατότητα εκφράζεται συχνά με την αδυναμία ενός πληροφοριακού συστήματος να διαχειριστεί και να διαβιβάσει πληροφορίες πολυσήμαντες για μια κοινότητα, όταν ένα άλλο σύστημα έχει δυνατότητα να διαβιβάζει πληροφορίες σε ταυτόχρονα πολλούς ή/και πολυεπίπεδους κώδικες επικοινωνίας. Θα διακινδύνευα να παρατηρήσω στο σημείο αυτό, ότι τα μονοσήμαντα πληροφοριακά συστήματα είναι αυτά που επιτρέπουν και μικρότερη ευελιξία και λιγότερο χώρο διεκδίκησης και αντίστασης. Επιπλέον, όχι μόνο τείνουν να χρησιμοποιούνται σε εκμεταλλευτικές πρακτικές, αλλά είναι σχεδιασμένα ακριβώς για αυτήν την εκμετάλλευση, δηλαδή για τα αιτήματα των λίγων που επιδεικτικά αγνοούν τα αιτήματα των πολλών.

Οι σύγχρονες ψηφιακές τεχνολογίες επικοινωνίας και πληροφόρησης αυτήν την ασυμβατότητα των παλαιότερων από αυτές πληροφοριακών συστημάτων δεν μπορούν να την επιλύσουν. Εκείνο που δεν γνωρίζουμε ακόμη είναι εάν και σε ποιο βαθμό οι νέες τεχνολογίες επικοινωνίας έχουν δυνατότητες προσαρμογής και εξέλιξης προς την κατεύθυνση των πολυεπίπεδων σημαινομένων και προς την άρση των εκμεταλλευτικών πρακτικών τις οποίες τα κυρίαρχα οικονομικά πληροφοριακά συστήματα έχουν προλάβει να ενσωματώσουν στις τεχνολογίες αυτές.

Για την ώρα, λοιπόν, η συνεργασία των ψηφιακών τεχνολογιών με το κυρίαρχο χρηματοπιστωτικό σύστημα ήταν εξαιρετικά επιτυχής, από την έποψη βεβαίως αυτού του ιδίου χρηματοπιστωτικού συστήματος. Οι τεχνολογίες για την διαχείριση του χρήματος, την μεταφορά κεφαλαίων και τον κατακερματισμό και ιδιωτικοποίηση των κοινών έχουν λειτουργήσει εξαιρετικά καλά ως προς την επίτευξη των στόχων τους. Μάλιστα, οι ίδιες τεχνολογίες που μεταλλάσσονται τεχνολογικά για να καλύπτουν με μεγάλη ευκολία

τον έλεγχο του ατομικού και συλλογικού πλούτου ολόκληρων πληθυσμών, αποτυπώνουν, πέραν πάσης αμφιβολίας, έναν κόσμο αδιαμφισβήτητης αδικίας και εκμετάλλευσης.

Αυτό δεν σημαίνει ότι τα άλλα πληροφοριακά συστήματα που διαθέτουμε και τείνουν να συμβάλουν σε μια πιο εξισωτική, δίκαιη και σε αρμονία με τη φύση οικονομία, είναι ασύμβατα με τις ψηφιακές τεχνολογίες γενικά. Ίσα-ίσα, βήματα που γίνονται με τα παράλληλα νομίσματα, δίκτυα ανταλλαγής, τις συλλογικές καλλιέργειες, τα χαριστικά παζάρια και με τόσα άλλα σχήματα, δείχνουν ότι οι τεχνολογίες επικοινωνίας που αποκτήσαμε τις τελευταίες δεκαετίες έχουν δυνατότητες να στηρίξουν και οικονομικά συστήματα πληροφόρησης τα οποία δεν σχετίζονται με εκμεταλλευτικές δομές. Το πιο τρανταχτό παράδειγμα είναι η εδώ και δεκαετίες εμπλοκή των ειδικών του ανοικτού λογισμικού στις μη κυρίαρχες μεθόδους συναλλαγής, κυρίως όμως στα παράλληλα νομίσματα.

Τα βήματα δεν είναι βέβαια, τόσο γρήγορα όσο μπορεί κανείς να φανταστεί. Στις διάφορες ομάδες και συλλογικότητες αποδεικνύεται κάθε μέρα ότι όπως είναι δομημένες οι τεχνολογίες επικοινωνίας, έχουν πεπερασμένες δυνατότητες για να καλύψουν ανάγκες που προκύπτουν από τις μη κυρίαρχες μεθόδους συναλλαγής. Όχι λίγες φορές, οι άνθρωποι που δεν χρησιμοποιούν επίσημο νόμισμα σε μια συναλλαγή τους, επιλέγουν την πιο «απλή» μέθοδο επικοινωνίας και πληροφόρησης, όπως το να πάνε σε μια συνάντηση ή σε ένα παζάρι της ομάδας. Άλλες φορές πάλι χρησιμοποιούν έναν συνδυασμό μεθόδων και εργαλείων επικοινωνίας, αναλόγως με τη συναλλαγή, τα εμπλεκόμενα πρόσωπα και τις εκάστοτε ανάγκες σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο. Η χρήση πάντως των νέων τεχνολογιών είναι δεδομένη, είτε πρόκειται για τηλέφωνα, είτε για υπολογιστές, είτε για ειδικευμένο λογισμικό και κατασκευή ιστοσελίδων. Η προτίμηση εξάλλου στις μη ψηφιακές τεχνολογίες, όταν οι τελευταίες δεν είναι απαραίτητες, είναι μάλλον δείγμα ισόρροπης χρήσης των επικοινωνιακών εργαλείων, παρά έλλειψη ικανοτήτων ή οπισθοδρομικότητα.

Παραμένει βέβαια, το ερώτημα, πώς μπορούμε να έχουμε ψηφιακές τεχνολογίες επικοινωνίας που να μπορούν να συμβάλουν θετικά στα οικονομικά πληροφοριακά συστήματα που αποσκοπούν σε μια οικονομική δραστηριότητα χωρίς εκμετάλλευση και αδικία. Για να επιτευχθεί μια τέτοια εξέλιξη στις ψηφιακές τεχνολογίες επικοινωνίας, δηλαδή για να αναπτυχθούν αυτές με στόχους συμβατής συλλειτουργίας με πληροφοριακά συστήματα δικαίων, αειφόρων και εξισωτικών οικονομιών, υπάρχει ανάγκη, όπως φαίνεται, για συλλογικές προσπάθειες προς τουλάχιστον δύο κατευθύνσεις:

Η μία αφορά στα ίδια τα πληροφοριακά συστήματα της οικονομίας, για τα οποία αγνοούμε σχεδόν τα πάντα. Χρειαζόμαστε μελέτη, συγκέντρωση στοιχείων, καταγραφή εμπειριών, αναζήτηση ιστορικών προηγούμενων και αναδιοργάνωση της ιστορικής μας γνώσης, η οποία ως συνήθως τείνει να εκφράζει όχι μόνο των άποψη των νικητών, αλλά και την άποψη αυτών που χωρίς να έχουν νικήσει ακόμη, μας λένε ότι «δεν υπάρχει εναλλακτική». Σε μια εποχή μάλιστα που η οικονομική επιστήμη φαίνεται να έχει φτάσει σε γνωσιακό αδιέξοδο, ίσως είναι απαραίτητη η διερεύνηση της γνώσης που σχετίζεται με αυτά τα συστήματα και είναι παραμελημένη σε παραδοσιακές αφηγήσεις, προθήκες μουσείων, σε παλιά γνωμικά και σε επιστήμες που θεωρούνται πολύ μακρινές από την οικονομική επιστήμη.



Η άλλη κατεύθυνση αφορά στην σχέση μας καθ' αυτή με την ψηφιακή τεχνολογία και τις προσδοκίες μας από αυτήν. Όσο δεν της θέτουμε αιτήματα για τα πληροφοριακά συστήματα που μας ενδιαφέρουν, η τεχνολογία στρέφεται στα αιτήματα που το κυρίαρχο χρηματοπιστωτικό σύστημα της θέτει. Καμία τεχνολογία στην ανθρώπινη ιστορία δεν αναπτύχθηκε τυχαία προς τη μια ή την άλλη κατεύθυνση. Ούτε η χρήση της προς κάποια κατεύθυνση έγινε ποτέ τραβώντας λαχνό, αντιθέτως πολλές αντικρουόμενες προσπάθειες, που υπέκρυβαν κοινωνικές αντιθέσεις, εκφράστηκαν μέσα από την εξέλιξη των τεχνολογιών και την πολλαπλότητα των χρήσεών τους.

Αυτό σημαίνει ότι κανένα πληροφοριακό σύστημα δεν είναι και δεν γίνεται εξισωτικό ως δια μαγείας. Επίσης, ένα πληροφοριακό σύστημα που έχει δομηθεί με τον Α ή τον Β τρόπο, μπορεί να έχει μια πολιτικο-οικονομική χρήση θετική για κάποιους ανθρώπους και κοινότητες υπό ορισμένες συνθήκες σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο. Η συγκεκριμένη χρήση όμως – που μπορεί να είναι μια λύση ανάγκης, προσωρινή όσο και φιλότιμη – δεν αλλάζει τη δομή ενός συστήματος ούτε τους στόχους αυτής της δομής.

Με άλλα λόγια, αν ένα πληροφοριακό σύστημα, ιδίως οικονομικό ή επικοινωνιακό, είναι σχεδιασμένο ώστε να μεταφέρει πληροφορίες και να στηρίζει τους λίγους έναντι των πολλών, ή τους ισχυρούς έναντι των αδυνάμων, μπορεί υπό ορισμένες συνθήκες να έχει και «αντιστασιακή» χρήση. Ή να θεωρηθεί «ουδέτερο» μετά από μια πολιτική μεταβολή και να εξακολουθεί να χρησιμοποιείται, μια και τώρα το εξουσιάζουν «οι καλοί της ιστορίας». Δομικά όμως, ένα τέτοιο πληροφοριακό σύστημα εξακολουθεί να κάνει τη δουλειά την οποία σχεδιάστηκε να κάνει, πράγμα που σημαίνει ότι η προσωρινή και καλοπροαίρετη μεταβολή χρήσης δεν μπορεί να υπερκεράσει τη δομή ενός συστήματος.

Η ιστορία του χρήματος και των άλλων μεθόδων συναλλαγής αποδεικνύει αυτό ακριβώς. Μπορεί να είναι πολύ χρήσιμη ιστορία για να κατανοήσουμε και τον ρόλο των ψηφιακών πληροφοριακών συστημάτων στις συναλλαγές χωρίς να χρειαστούμε 4000 και πλέον χρόνια εμπειρίας, όπως έγινε με τις μεθόδους συναλλαγής. Από την άλλη, αυτή η ίδια ιστορία θέτει εμφανώς το επείγον της συζήτησης, τόσο για τις τεχνολογίες επικοινωνίας όσο και για τις τεχνολογίες συναλλαγών. Πιθανότατα, να πρόκειται πλέον για μια ενιαία συζήτηση.



Η Ειρήνη Σωτηροπούλου είναι διδάκτορας Οικονομικών του Πανεπιστημίου Κρήτης (2012). Η διατριβή της είναι διαθέσιμη, μαζί με άλλες δημοσιεύσεις και ακαδημαϊκό υλικό, στις σελίδες <http://independent.academia.edu/IreneSotiropoulou> & http://www.scribd.com/Irene_Sotiropoulou.



Το Μητροπολιτικό Κοινωνικό Ιατρείο Ελληνικού (ΜΚΙΕ)

του Γιώργου Βήχα*

Τα τελευταία τρία χρόνια η Ελληνική κοινωνία βιώνει μία βίαιη αλλαγή στο βιοτικό της επίπεδο, μία αλλαγή που είναι αποτέλεσμα τριών παραγόντων που έχουν επιβληθεί από την άσκηση των μνημονιακών πολιτικών.

- Η απώλεια εργασίας εκατομμυρίων συμπολιτών μας, τόσο στον ιδιωτικό όσο και στον δημόσιο τομέα με τις μαζικές απολύσεις, αλλά και συμπολιτών μας που λόγω της κρίσης αναγκάστηκαν να κλείσουν τα μαγαζιά ή τις επιχειρήσεις τους.

Μία απώλεια εργασίας που μεταφράζεται σε απώλεια εισοδήματος αλλά και απώλεια ασφαλιστικής κάλυψης αμέσως, στην περίπτωση των εμπόρων, ή μετά από δύο χρόνια ανεργίας στην περίπτωση των μισθωτών.

- Μεγάλη μείωση των μισθών και των συντάξεων.
- Επιβολή δυσβάστακτων φόρων και χαρατσιών.

Η απώλεια της ασφαλιστικής κάλυψης και η απώλεια ή η μείωση του εισοδήματος οδήγησαν εκατομμύρια συμπολίτες μας με χρόνια ή οξεία προβλήματα υγείας σε ένα τραγικό αδιέξοδο: οι ανασφάλιστοι βρίσκονται χωρίς την δυνατότητα δωρεάν πρόσβασης στο δημόσιο σύστημα υγείας και οι άνεργοι-άποροι βρίσκονται χωρίς την οικονομική δυνατότητα να καλύψουν το ποσοστό συμμετοχής τους σε φάρμακα ή σε εξετάσεις.

Το Μητροπολιτικό Κοινωνικό Ιατρείο Ελληνικού (ΜΚΙΕ) δημιουργήθηκε τον Δεκέμβριο του 2011 ακριβώς γι' αυτό το λόγο: να προσφέρει δωρεάν ιατροφαρμακευτική κάλυψη σε πρωτοβάθμιο επίπεδο. Να δώσει δηλαδή την δυνατότητα στους ανασφάλιστους-άνεργους και άπορους πολίτες με χρόνια προβλήματα υγείας να έχουν δωρεάν πρόσβαση στο γιατρό και στη φαρμακευτική αγωγή που έχουν ανάγκη.

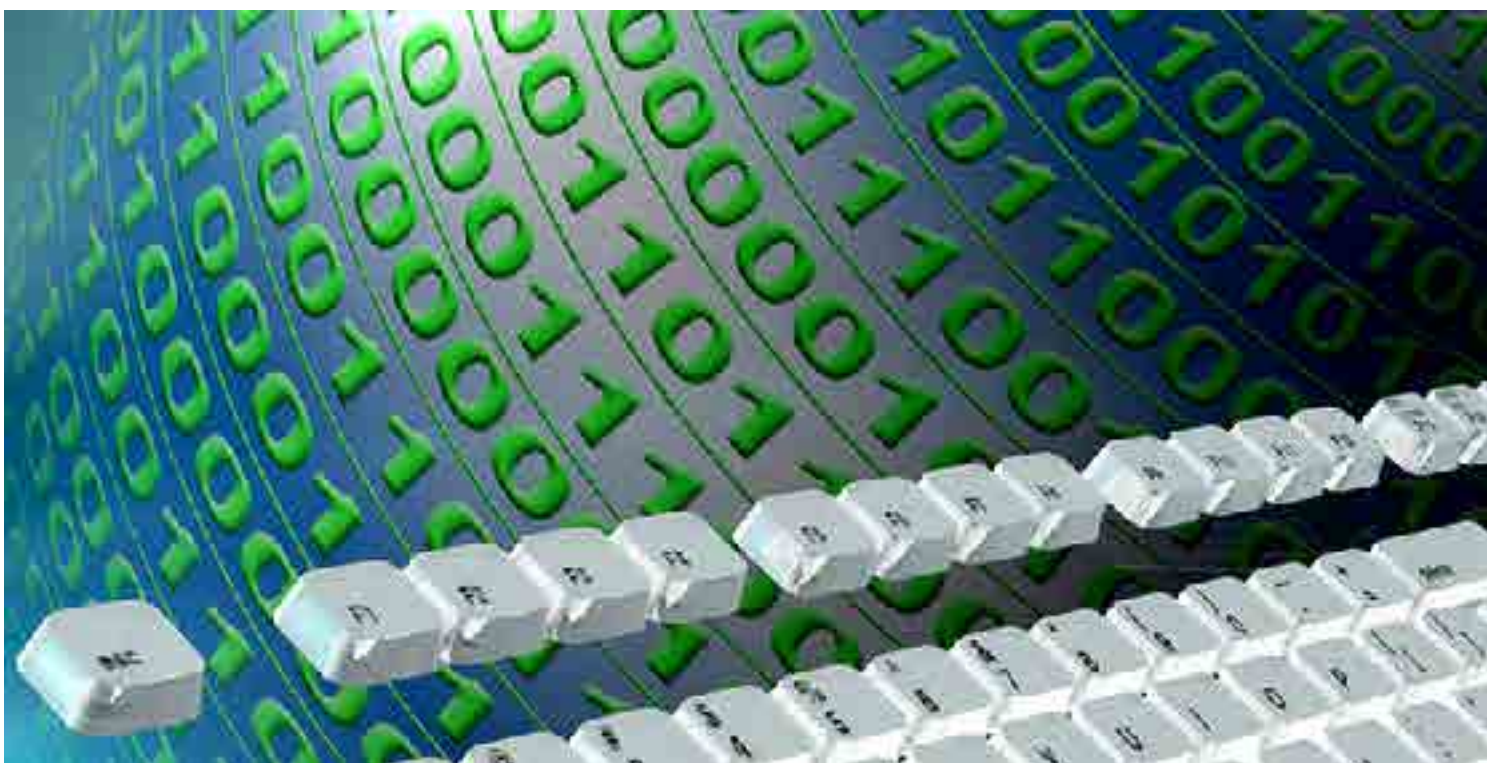
Το ΜΚΙΕ είναι μία δομή αλληλεγγύης έκτακτης ανάγκης από πρωτοβουλία πολιτών, μία δράση κοινωνικής αυτοοργάνωσης με τρεις βασικές αρχές:

- 1) Η γενική συνέλευση να αποτελεί το μοναδικό όργανο λήψης των αποφάσεων.
- 2) Να μην δεχόμαστε χρήματα αλλά μόνο δωρεές σε είδος (ιατροφαρμακευτικό υλικό, βρεφικά γάλατα κ.λπ.)
- 3) Να μην αποκτήσουμε νομικό πλαίσιο – σύλλογος, σωματείο, ΜΚΟ- θέλοντας να διατηρήσουμε και να δείχνουμε με αυτόν τον τρόπο πως το ΜΚΙΕ είναι μια δομή αλληλεγγύης έκτακτης ανάγκης, μία δομή αλληλεγγύης αλλά και αντίστασης!

Αυτές οι αρχές λειτουργίας μας διαφοροποιούν από αντίστοιχες δομές αλληλεγγύης που προϋπήρχαν της κρίσης, αλλά και από δομές που αναπτύχθηκαν μετά από αυτήν.

Στο ΜΚΙΕ κινούμαστε ταυτόχρονα και στους δύο άξονες: της Αλληλεγγύης και της Αντίστασης!

Δεν περιοριζόμαστε μόνο στην προσφορά ιατροφαρμακευτικής βοήθειας, αγωνιζόμαστε ταυτόχρονα να ανατρέψουμε τις βάρβαρες πολιτικές, τους ανθρωποκτόνους νόμους που οδηγούν πλέον πολλούς ασθενείς στον θάνατο ή σε μη αναστρέψιμες βλάβες στην υγεία τους.



Στηρίζουμε τους ασθενείς των ευπαθών κοινωνικών ομάδων, καταγγέλλοντας ταυτόχρονα εκείνους που με τις πολιτικές τους στερούν το αυτονόητο δικαίωμα στην υγεία και προτρέπουμε σε πολιτική ανυπακοή όλους εκείνους που κατέχουν θέσεις εξουσίας στα δημόσια νοσοκομεία, στους διοικητές δηλαδή των νοσοκομείων. Τους προτρέπουμε να μην υπακούουν στους ανθρωποκτόνους νόμους που αποκλείουν τους ανασφάλιστους-άπορους και άνεργους ασθενείς από τη δωρεάν πρόσβαση στο δημόσιο σύστημα υγείας, προτάσσοντας το διαχρονικό πρότυπο της Αντιγόνης! Ανυπακοή στον άδικο ανθρώπινο νόμο, υπακοή στον δίκαιο νόμο του Θεού. Η ανυπακοή στους ανθρωποκτόνους νόμους δεν είναι μία παράνομη πράξη, είναι μία πράξη αντίστασης στη βαρβαρότητα!

Σημαντικό και καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη και στην λειτουργία του ΜΚΙΕ έπαιξε και παίζει το διαδίκτυο.

Σημαντικό ρόλο έπαιξε πριν ακόμη αρχίσει να λειτουργεί το ιατρείο. Με τη βοήθεια του διαδικτύου μεταφέραμε την ιδέα μας στην κοινωνία, ζητώντας ταυτόχρονα από τους πολίτες να βοηθήσουν ενεργά στην υλοποίηση αυτής της ιδέας. Είτε με την ενεργό συμμετοχή τους, με το να γίνουν δηλαδή εθελοντές του ΜΚΙΕ, είτε με την προσφορά τους σε υλικό όπως φάρμακα, τα οποία να μπορέσουμε να χορηγήσουμε στους ασθενείς του ιατρείου. Και πράγματι η ανταπόκριση της κοινωνίας ήταν μεγάλη. Στις 14 Δεκεμβρίου 2011 που ξεκινήσαμε, οι έξι εθελοντές που ήμασταν αρχικά είχαν γίνει τριάντα και το φαρμακείο μας είχε μια αρκετά καλή ποσότητα φαρμάκων.

Στους 22 μήνες της λειτουργίας μας, χρησιμοποιώντας τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (facebook, twitter, ...) σε καθημερινή βάση, καταφέραμε να είμαστε 250 εθελοντές εκ των οποίων οι 90 γιατροί και να μεταφέρουμε στην κοινωνία τις ανάγκες μας, σε επείγουσες ή μη περιπτώσεις, για ιατροφαρμακευτικό υλικό όπως φάρμακα, παιδικά εμβόλια, βρεφικά γάλατα, αναπηρικά αμαξίδια, συσκευές οξυγόνου κ.ά., για να το διαθέσουμε σε συμπολίτες μας που το είχαν ανάγκη. Με το διαδίκτυο η επικοινωνία δεν έχει γεωγραφικά όρια και αυτό είναι το μεγάλο του πλεονέκτημα, διότι έτσι μπορεί να έχει πρόσβαση στην ίδια πληροφορία, την ίδια στιγμή, τόσο ο κάτοικος γειτονικών περιοχών του ΜΚΙΕ, όσο και ο κάτοικος οποιασδήποτε περιοχής της Ελλάδας, ακόμη και εκείνος του εξωτερικού!



Σε μία έκκλησή μας πρόσφατα μέσω του facebook για επείγουσα εύρεση ενός πανάκριβου – με κόστος μηνιαίας θεραπείας 2.000 ευρώ – φαρμάκου για λευχαιμία για έναν 23χρονο λάβαμε μηνύματα από όλη την Ελλάδα, μηνύματα που εξέφραζαν το μεγαλείο της Αλληλεγγύης, μηνύματα από άλλους Πολίτες με την ίδια νόσο που έπαιρναν την ίδια θεραπεία, οι οποίοι έδιναν από τη δική τους θεραπεία άλλος 5, άλλος 10 και άλλος 20 χάπια με αποτέλεσμα να καλύψουμε το παιδί για τρεις ολόκληρους μήνες. Βλέπουμε λοιπόν πως στην συγκεκριμένη περίπτωση το διαδίκτυο δεν βοήθησε μόνο να βρεθεί το φάρμακο, αλλά έγινε το όχημα να αναδειχθεί μία σπάνια και συγκλονιστική στιγμή αλληλεγγύης.

Μέσω του διαδικτύου επικοινωνούμε κάθε δελτίο τύπου που βγάζουμε, είτε ως έκκληση για βοήθεια ενεργοποιώντας τα αντανάκλαστικά της κοινωνίας για αλληλεγγύη, είτε ως καταγγελία ενεργοποιώντας τα αντανάκλαστικά της κοινωνίας για αντίσταση.

Πρόσφατα δημιουργήσαμε το «παρατηρητήριο για την υγεία» όπου καταγράφουμε όλες τις τεκμηριωμένες περιπτώσεις πολιτών που δεν μπόρεσαν να έχουν δωρεάν πρόσβαση στο δημόσιο σύστημα υγείας με αποτέλεσμα να κινδυνεύσει σοβαρά η ζωή τους, συγκεντρώνοντας καταγγελίες από όλη την Ελλάδα. Με αυτό τον τρόπο θα μπορέσουμε να αναδείξουμε περισσότερο εμπεριστατωμένα τη βάρβαρη πολιτική που ασκείται σήμερα στην χώρα μας, μία πολιτική που έχει συνδέσει την υγεία και τη ζωή με την ασφαλιστική κάλυψη και τα χρήματα.

Τέλος, μέσω του διαδικτύου οργανώσαμε μία διεθνή καμπάνια ηλεκτρονικής συλλογής υπογραφών μέσω της πλατφόρμας Avaaz (<http://www.avaaz.org>). Σκοπός της καμπάνιας μας είναι να ανατραπούν οι ανθρωποκτόνες πολιτικές που εφαρμόζει η Ελληνική κυβέρνηση στο δημόσιο σύστημα υγείας, και να κάνουμε γνωστό το δράμα που βιώνουν οι πολίτες της χώρας μας. Οι υπογραφές που θα συλλέξουμε θα αποσταλούν σε όλους τους διεθνείς οργανισμούς και κυρίως στην Ευρωπαϊκή Ένωση, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (εκπρόσωποι των οποίων απαρτίζουν την Τρόικα), το Συμβούλιο της Ευρώπης, τα Ηνωμένα Έθνη και την Ελληνική κυβέρνηση.



Αυτές είναι κάποιες ενδεικτικές και σοβαρές δράσεις του ΜΚΙΕ που χωρίς τη βοήθεια του διαδικτύου δε θα μπορούσαν να επιτευχθούν.

Εκτός όμως από τη δική μας δράση το διαδίκτυο παίζει καθοριστικό ρόλο στο συντονισμό της λειτουργίας όλων των κοινωνικών ιατρείων της Ελλάδας, κυρίως σε ό,τι αφορά την ανταλλαγή φαρμάκων μεταξύ μας, φαρμάκων τόσο για απλά όσο και για σοβαρά νοσήματα. Αυτό γίνεται με δύο τρόπους. Είτε μεταφέροντας την έλλειψη ενός φαρμάκου από ένα κοινωνικό ιατρείο στα άλλα, είτε μεταφέροντας το περίσσειμα κάποιων φαρμάκων από κάποιο κοινωνικό ιατρείο στα υπόλοιπα. Τελευταία επεκτείνουμε το συντονισμό μας και στο επίπεδο κοινών δράσεων, κάνοντας την αρχή με μία κοινή συνέντευξη τύπου των κοινωνικών ιατρείων της Αττικής στις 14 Οκτωβρίου 2013. Όλη η συνομιλία, η ανταλλαγή απόψεων και προτάσεων γίνεται με την βοήθεια του διαδικτύου.

Το ΜΚΙΕ θα συνεχίσει την δράση του ως μία δομή αλληλεγγύης έκτακτης ανάγκης, ως ένα ζωντανό παράδειγμα αυτοοργάνωσης πολιτών που λειτουργώντας έξω από συστημικούς φορείς, εκκλησιαστικούς, πολιτικούς κ.λπ., αποδεικνύει καθημερινά πως τα ουσιαστικά θεμέλια της νέας κοινωνίας που θέλουμε να κτίσουμε θα είναι δύο: οι Ενεργοί Πολίτες και η Αλληλεγγύη! Μόνο έτσι θα μπορέσουμε να δημιουργήσουμε την κοινωνία που θα έχει ως επίκεντρο τον άνθρωπο, μια κοινωνία δίκαιη, μια κοινωνία με ισότητα και αληθινή δημοκρατία!



Ο Γιώργος Βήχας (dr.vichas@hotmail.com) είναι Dr. Καρδιολόγος, Υπεύθυνος της ιατρικής ομάδας του Μητροπολιτικού Κοινωνικού Ιατρείου Ελληνικού (ΜΚΙΕ). Είναι 51 ετών. Σπούδασε ιατρική στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και έχει τις ειδικότητες της Καρδιολογίας και της Ομοιοπαθητικής. Εργάζεται στην μονάδα πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας του ΕΟΠΥΥ Αγίου Δημητρίου, καθώς και στο ιδιωτικό του ιατρείο. Τον Δεκέμβριο του 2011 οργάνωσε τη δομή και τη λειτουργία του Μητροπολιτικού Κοινωνικού Ιατρείου Ελληνικού με σκοπό την παροχή δωρεάν ιατροφαρμακευτικής φροντίδας σε ανασφάλιστους, άπορους και ανέργους ασθενείς. Παράλληλα με την Ιατρική ασχολείται με τη συγγραφή παιδικών θεατρικών έργων και παραμυθιών.

**Δράσεις κοινωνικής αυτο-οργάνωσης
και Διαδίκτυο**

Ιούλιος 2014
Εκδόσεις: Apospeis.gr

Επιστημονική Επιμέλεια :
Δημήτρης Γκούσκος
Μιχάλης Μεϊμάρης

Συγγραφείς:
Δημήτρης Γκούσκος
Βασίλης Κωστάκης
Δημήτρης Τζώρτζης
Φαίδρα Σίμιτσεκ
Ελένη-Ρεβέκκα Στάιου
Ειρήνη Σωτηροπούλου
Γιώργος Βήχας

Design: Thanos K.



Δράσεις κοινωνικής αυτο-οργάνωσης και Διαδίκτυο

apopseis.gr